

NOTULEN VAN DE ALGEMENE VERGADERING VAN DE VOLKSPARTIJ VOOR VRIJHEID EN DEMOCRATIE, GEHOUDEN OP VRIJDAG 5 en ZATERDAG 6 APRIL 1957 IN "HUIZE MAAS" TE GRONINGEN.

=====

De Voorzitter, Prof. Mr. P.J. Oud, opent Vrijdag 5 April 1957 om 8 uur de vergadering met een openingsrede, welke als bijlage I bij de notulen is gevoegd.

Na het uitspreken van deze rede dankt de vergadering de voorzitter met een langdurig, daverend applaus, waarbij allen zich van hun zetels verheffen.

De Voorzitter stelt vervolgens voor het volgende telegram aan H.M. de Koningin te zenden:

"Afgevaardigden en leden van de Volkspartij voor
"Vrijheid en Democratie, op 5 en 6 April 1957 uit
"alle streken des lands ter Algemene Vergadering
"in Groningen bijeengekomen, wensden met het Hoofd-
"bestuur van de V.V.D. Uwe Majesteit en Haar Ge-
"zin veel geluk en voorspoed en betuigen opnieuw
"hun grote aanhankelijkheid aan het Oranjesthuis .

Oud - voorzitter
Dettmeijer - alg. secretaris".

De vergadering betuigt hiermede haar instemming.

Hierna doet de Voorzitter mededeling van ontvangen berichten van verhindering van de heren Ir. B.C. van Balen, Walter, J.M.F.A. van Dijk, T.J. Twijnstra, Dr. M.P. Vrij, Mr. W.C. Wendelaar, en leest hij een telegram voor van Mevrouw A. Fortanier-de Wit en de Heer Mr. Dr. C. Berkhouwer, die als leden van een parlementaire delegatie naar de West op de terugreis zijn en langs deze weg hun beste wensen voor het slagen van de jaarvergadering uitspreken.

De Voorzitter richt dan een woord van bijzonder hartelijk welkom tot de Belgische gasten. Zoals gebruikelijk - aldus de Voorzitter - is ook dit jaar wederom een uitnodiging tot het bijwonen der jaarlijkse algemene vergadering gericht tot het bestuur van de Belgische Liberale Partij en van het Liberaal Vlaams Verbond en tot onze grote vreugde zijn thans de Heer en Mevrouw Janssens en de Heer en Mevrouw Martin hier in ons midden. Ik behoef niet te zeggen, hoe zeer het door ons op prijs wordt gesteld, dat de Belgische afgevaardigden aan onze uitnodiging gevolg hebben gegeven. Het is een vaste traditie geworden, dat vrijwel geen jaarvergadering zonder onze Belgische geestverwanten wordt gehouden. Dit verheugt ons in hoge mate, te meer omdat zij nu ook in de gelegenheid zijn kennis te maken met het Noorden van ons land. Spr. stelt het op hoge prijs, dat de Belgische vertegenwoordigers er de lange reis voor over hebben gehad en geeft hun de verzekering, dat zij er geen spijt van zullen hebben naar Groningen te zijn gekomen, want zij zullen bemerken, dat het goed is de gast van de V.V.D. in Groningen te zijn.

De Heer Emiel Janssens, namens de Belgische afgevaardigden het woord voerend, herinnert aan een uitspraak van de ondervoorzitter van de Belgische Liberale Partij, de Heer Victor Sabbe - die helaas verhinderd is hier aanwezig te zijn - volgens welke, nu door de Benelux België en Nederland elkaar beter hebben leren kennen, samenwerking tussen Belgische en Nederlandse liberalen ten zeerste gewenst is.

Spr. stelt het zeer op prijs, dat het bijwonen van dit congres de gelegenheid biedt een nader inzicht in het politieke leven van Nederland te verkrijgen. Spr. moet met enige schaamte bekennen, dat de liberale partij in België tot de regering behoort, doch wil daaraan toevoegen, dat door het beschikken over zeven portefeuilles elke mogelijkheid wordt aangegrepen om de politiek van de socialistische partij wat in te tonen. Het is nu eenmaal zo - aldus de Heer Janssens - dat de socialisten in België ook dromen van étatisering en nationalisatie en wij moeten allen waakzaam blijven om dit te beletten, niet omdat dit een programapunt van de socialistische partij is, maar omdat de verwozenlijking hiervan niets dan kommer en zorg voor de natie zou teweeg brengen. Daarom zouden de Belgische liberalen liever in de schoenen van de Nederlandse liberalen staan dan over zeven portefeuilles te beschikken, want het deelnemen aan een regering brengt grote verantwoordelijkheid met zich.

Spr. meent voorts, dat het van het grootste gewicht is, dat de liberale partijen van West-Europa elkaar niet alleen op jaarvergaderingen ontmoeten, maar b.v. ook op studiecongressen, omdat te allen tijde vermeden moet worden, dat de unificatie van Europa zou leiden tot een getatiseerd Europa, zoals de socialisten voorstaan. De liberalen van alle landen dienen ervoor te waken, dat de belangen van de kleine landen niet vergeten worden.

Namens de Belgische liberalen brengt spr. hulde aan de Voorzitter voor zijn geslaagde rede en het beleid dat hij voorstaat. Ook in België is de partij van Prof. Oud een begrip geworden, waarvan ieder weet, wat zij beoogt.

De Heer Janssens besluit met de hoop uit te spreken, dat niet alleen door deze vergadering, maar ook door het organiseren van studiedagen, eerst in Benelux-, later in Europees verband, met ijver en toewijding de verbreiding van de vrije gedachte, waaraan wij allen zozeer gehecht zijn, zal worden bewerkstelligd.

Nadat de Voorzitter de persvertegenwoordigers heeft welkom geheten en de niet-partijleden heeft verzocht de bijeenkomst te verlaten, wordt overgegaan tot de huishoudelijke vergadering.

Aan de orde is punt 3 van de Agenda: Verslag van de commissie voor de Notulen van de Jaarlijkse Algemene Vergadering van 13 en 14 April 1956 te Amsterdam.

Mevrouw Mr. H. de Lange-van Raalte ('s-Gravenhage) deelt namens de Notulencommissie mede, dat de notulen van de Algemene Vergadering van 13 en 14 April 1956 zijn nagezien en in orde bevonden, zodat de commissie in overweging geeft deze goed te keuren.

De Voorzitter dankt de Notulencommissie en de sanenstelster voor de verrichte werkzaamheden en stelt voor de notulen goed te keuren, waarmede de vergadering instemt.

Punt 4 van de Agenda luidt: Voorstel van de afdeling Apeldoorn om de notulen van de Algemene Vergadering, nadat deze door de Notulencommissie zijn goedgekeurd, toe te zenden aan alle afgevaardigden die de vergadering bijwoonden en aan alle secretariaten van Centrales en afdelingen.

De Voorzitter deelt mede, dat het Hoofdbestuur meent aanneming van dit voorstel te moeten ontraden, aangezien het de extrakosten en het vele werk, aan de uitvoering daarvan verbonden, niet in overeenstemming acht met het door de afdeling Apeldoorn beoogde effect.

De vergadering is het hiermede eens. Het voorstel wordt niet aangenomen.

Overgegaan wordt tot punt 5 van de Agenda: Benoeming van de Notulencommissie voor de vergadering van 5 en 6 April 1957.

De Voorzitter stelt voor in de Notulencommissie te benoemen:

Mevrouw Mr. M.L. Buschkens-Dijkgraaf	-	Rijswijk
De Heer J.C. Maassen	-	's-Gravenhage
De Heer Mr. P. Nagtegaal	-	Amsterdam

met welk voorstel de vergadering zich kan verenigen.

Vervolgens is punt 6 van de Agenda aan de orde: Jaarverslag van de Secretaris.

./.

Daar dit jaarverslag tevoren aan alle afdelingen werd toegezonden, wordt van voorlezing afgezien (Bijlage II).

De Voorzitter deelt mede, dat de passage op pag. 3 van het verslag betreffende de gedurende het verslagjaar nieuw opgerichte afdelingen dient te worden aangevuld met de afdelingen Maarssen, Rheden en Stellendam, terwijl in plaats van de afdeling Kloosterburen, die wel als nieuw wordt vermeld, gelezen moet worden de afdeling Marne, welke een samenvoeging is van de afdelingen Kloosterburen, Leens en Ulrum.

Na een woord van dank aan de Heer Dettmeijer voor het uitbrengen van het jaarverslag, stelt de Voorzitter voor dit jaarverslag goed te keuren, waarmede de vergadering instemt.

De Voorzitter gaat dan over tot punt 7 van de Agenda: Rekening en verantwoording van de Penningmeester.

./.

De penningmeester, de heer S.J. van den Bergh, leest dit verslag voor (zie Bijlage III).

De Heer E.J. Nugteren (Dordrecht) deelt mede, dat in een onlangs gehouden vergadering der Centrale Dordrecht de partijfinanciën ter sprake zijn gekomen. Bekend was, dat de financiën der Partij er niet al te goed voor staan en een der woordvoerders in die vergadering vergeleek het Hoofdbestuur met ouders en de afdelingen met kinderen. Ouders willen altijd alles doen voor hun kinderen, maar omgekeerd komt er vaak weinig van terecht. De Centrale Dordrecht wil hierop een uitzondering vormen en het is haar daarom een genoegen het Hoofdbestuur te kunnen mededelen, dat hierbij aan de penningmeester ter versterking van de kaspositie een cheque ten bedrage van vierduizend gulden wordt overhandigd.

De Heer Van den Bergh toont zijn grote vreugde over deze schenking en dankt de Centrale Dordrecht zeer hartelijk. In dit verkiezingsjaar zijn bijzondere giften

voor de Partijkas al bijzonder welkom. Maar ook voor het volgend jaar houdt spreker zich gaarne aanbevolen!

De Voorzitter sluit zich aan bij de woorden van dank, door de penningmeester tot de Centrale Dordrecht gericht, en wekt de vergadering op het voorbeeld van deze Centrale te volgen. Voorts dankt hij de penningmeester voor het door hem gevoerde beleid. In deze dank betreft hij ook de Heren Ir. F.W.C. Blom en Mr. W.H. Fockema Andreae, die hem bij dit werk krachtig hebben gesteund. Wij hebben - aldus de Voorzitter - een voortreffelijke penningmeester. Hij heeft ons in korte woorden geschetst wat ten aanzien van de partijfinanciën gebeurd is en gebeuren moet. Spreker sluit zich gaarne bij deze uiteenzetting aan, waar bij hij tevens wil wijzen op de goede gang van zaken op het Algemeen Secretariaat. Hij denkt hierbij in het bijzonder aan de Heer Dettmeijer; het verheugt de Voorzitter zeer, dat de Heer Dettmeijer thans weer hersteld is van zijn ziekte, want de partij kan de begeesterende wijze, waarop de Heer Dettmeijer de zaken op het algemeen secretariaat in het groot leidt, niet missen. Daarnaast past een woord van waardering voor Mejuffrouw van Everdingen, de Heer Van Vlaardingen en de overige medewerkers en medewerkers op het partijsecretariaat.

Aan de orde komt vervolgens punt 8 van de Agenda: Verslag van de Commissie van voorlichting over de Rekening en Verantwoording van de Penningmeester over het jaar 1956.

Mejuffrouw Mr. M.H.F. van Everdingen leest als Secretaresse dit verslag voor, dat als bijlage IV bij de notulen is gevoegd.

De vergadering heeft geen opmerkingen. De Voorzitter stelt derhalve voor décharge te verlenen aan de Penningmeester van de Partij en van de Stichting "Vrijheid en Democratie" voor het door hem gevoerde beleid.

Punt 9 van de Agenda luidt: Benoeming van een Commissie van drie leden ter voorlichting van de Algemene Vergadering bij de behandeling van de Rekening en Verantwoording van de Penningmeester over het jaar 1957.

Voorgesteld wordt in deze Commissie te benoemen als leden de Heren:

Mr. D.A. Delprat	- Amsterdam
J.W. Hupkes	- Middelburg
Ir. B.H. ter Kuile	- Hengelo (O)

en als plaatsvervangende leden de heren:

W.A. de Jonge	- Geldrop
Ir. J.C. Kaars Sijpesteijn	- Eindhoven
Ir. K. van der Pols	- Rotterdam

De vergadering kan zich met dit voorstel verenigen.

Punt 10 van de Agenda komt vervolgens aan de orde: Voorstel van de afdeling Hilversum tot wijziging van enige bepalingen in het Huishoudelijk Reglement en het Reglement op de candidaatsstelling voor Leden van de Tweede Kamer der Staten-Generaal (zie Bijlage V).

Het Hoofdbestuur adviseert dit voorstel in handen van een commissie te stellen, aan welke commissie de op-

dracht ware te verstrekken de reglementen der Partij nog eens in hun geheel te bezien. De voorstellen dezer commissie zouden dan in de eerstvolgende jaarlijkse Algemene Vergadering in behandeling kunnen worden genomen.

De afdeling Hilversum kan zich met het voorstel van het Hoofdbestuur verenigen, doch zou het op prijs stellen, indien het lid der afdeling, dat deze wijzigingen heeft voorgesteld, in deze commissie zou worden benoemd.

De Voorzitter meent, dat hiertegen geen bezwaar behoeft te bestaan en verzoekt de afdeling Hilversum de naam van het betreffende lid aan het Hoofdbestuur mede te delen.

Vervolgens wordt aan de orde gesteld punt 11 van de Agenda: Bespreking van het beleid van het Hoofdbestuur.

De Heer Mr. J.J. Kamp (Rotterdam) zou de redactie van "Vrijheid en Democratie" willen voorstellen in het vervolg de verslagen van de Kamerzittingen in het weekblad te doen vervallen, omdat de abonné's deze verslagen toch ook in de dagbladen kunnen lezen. Deze plaatsruimte zou dan kunnen worden benut voor het opnemen van liberale beschouwingen.

De Heer E. Snedes (Haarlem) is van mening, dat het Hoofdbestuur te weinig initiatief ontwikkelt ten aanzien van de radio-zendtijdkwestie. Het verbaast spreker, dat het Hoofdbestuur de leden der Partij niet meer opwekt naar buiten op te komen voor gelijke rechten in deze voor de V.V.D., C.H.U en A.R.P. Dit zou de zaak zeker in beweging brengen en meer aandacht op de liberale wensen vestigen, hetgeen wel buitengewoon belangrijk is.

De Heer H.A. Cadée (Haren) wil slechts een zeer klein onderdeel van het beleid van het Hoofdbestuur ter sprake brengen. Dezer dagen kreeg spreker in handen een nummer van "Vrijheid en Democratie", waarin hij las, dat door de Partij is ingesteld een Commissie voor Culturele Zaken, bestaande uit 18 leden. Spr. heeft veel respect voor en vertrouwen in de leden dier commissie, maar het heeft wel zijn aandacht getrokken, dat van deze achttien leden er zeventien wonen in de randstad Holland en één in Zwolle. Men is er in de Partij zeer gevoelig voor, dat ook rekening wordt gehouden met de provincies die boven Zwolle liggen en beneden de Moerdijk. Bij de aanvang van de vergadering heeft de Voorzitter gezegd, dat het Groninger land een gastvrij land is. Spr. wil erop wijzen, dat in het Noorden van het land een cultureel centrum ligt en hij hoopt, dat dit voor het Hoofdbestuur aanleiding zal zijn te overwegen de Commissie voor Culturele Zaken alsnog met een lid uit de Noordelijke provincies uit te breiden.

De Heer H.M. Dijkman (Ede) zou gaarne het volgende willen opmerken.

Wij geven zo zegt hij per jaar omstreeks 1½ miljard uit voor de defensie; dat komt neer op een bedrag van ongeveer 600 gulden per gezin, een zeer aanzienlijk bedrag dus. Bovendien heeft een groot deel van het Nederlandse volk rechtstreeks te maken met de militaire problemen of er mede te maken gehad, hetzij omdat zij zelf in dienst moesten, hetzij als reserve officier, hetzij als ouders

van dienstplichtige kinderen. In ons maatschappelijk bestel grijpt het militaire vraagstuk, aldus de heer Dijkman, diep in.

Een politieke partij als de V.V.D., die volledig de noodzaak erkent en aanvaardt van het in stand houden van een gewapende macht, dient ook ten opzichte van de militaire problemen een actieve belangstelling te tonen. Wij voeren als politieke partij in onze naam de woorden vrijheid en democratie, onze strijdkrachten hebben deel aan de bescherming van vrijheid en democratie in West-Europa.

Spr. is bijzonder dankbaar, dat bij alle politiek vrijzinnigen sinds geruime tijd dezelfde opvattingen heersen over de noodzaak van het handhaven van een gewapende macht, naar deze eensgezinde opvattingen zijn passief op zichzelf.

Gaarne zou spr. in de V.V.D., een meer actieve belangstelling op dit punt zien. Men zal hem willen tegenvoeren dat het militaire vraagstuk een meer technisch probleem is. Hij wil dit niet ontkennen, maar heeft elk maatschappelijk vraagstuk niet een technische kant? Daarnaast zijn er toch ook vele problemen op het gebied van de verdediging, waarover de liberaal een eigen mening heeft. Spreker denkt b.v. aan de burgerlijke verdediging, de nationale reserve, het personeelsprobleem, de verdediging van Nieuw-Guinea.

Nu zou spr. gaarne een beleid van het Hoofdbestuur zien, dat de actieve belangstelling van de leden van de V.V.D. ten opzichte van de militaire vraagstukken zou stimuleren.

Wij kennen in de partij allerlei specialistische commissies en in dit beleid zou naar zijn mening goed passen een commissie voor militaire zaken of welke naam men daaraan zou willen geven.

Men praat op het moment in de sfeer van de bestedingsbeperking veel over de efficiency in de strijdkrachten. Naar spr.'s mening praat men daar niet ten onrechte over. Nu zal een dergelijke commissie zeker niet die efficiency prompt kunnen verhogen, maar enerzijds zullen wellicht nuttige zaken aan de orde worden gesteld en anderzijds zullen misverstanden uit de weg kunnen worden geruimd.

Wie zouden nu deel moeten uitmaken van een dergelijke commissie? Zeker niet allemaal generaals. Ja, spr. zegt dit in het bijzonder tot een bekend staatsman, hier in de zaal aanwezig, die naar hij meent bij de verkiezing van Eisenhower in 1952 hierop reageerde met "Ik houd niet van generaals in de politiek". Spr. weet niet waarom die politicus dit zo formuleerde, maar misschien is hij in het algemeen wat bevreesd voor machtsusurpatie van hoge militairen.

Nu hebben wij in het bijzonder in de naoorlogse tijd meer een machtsconcentratie gezien bij de ambtenaren van Financiën dan bij de generaals. Men denke hier slechts aan de fiscale recherche. Toch zou spr. niet graag zeggen "ik houd niet van inspecteurs van Financiën" in de politiek, want dat zou rechtstreeks op die bekende staatsman kunnen slaan, en spr. zou het in hoge mate hebben betreurd als deze niet in de politiek zou zijn gegaan.

Maar terugkomende op de samenstelling van die commissie, meent spr. dat het niet zuiver een militair technische commissie zou moeten zijn, waarvan hij overigens de samenstelling gaarne wil overlaten aan het beleid van het Hoofdbestuur.

De Voorzitter antwoordt de heer Kamp, dat hij het zeer zou betreuren, indien de Kamerverslagen niet meer in het weekblad zouden voorkomen. Inderdaad kan men de verslagen van de Kamerzittingen ook in de dagbladen lezen, maar vele kranten geven deze zeer beknopt weer. Ook in een vorige vergadering is dit punt al eens ter sprake gebracht, waarbij spr. erop gewezen heeft, dat juist die Kamerverslagen in het weekblad een duidelijk beeld geven van wat er in de Kamer behandeld wordt, hetgeen ook voor de propaganda der Partij van zeer veel belang is.

In antwoord op de door de heer Smedes gestelde vraag zegt de Voorzitter, dat aan de radiozendtijd-kwestie onzerzijds alles is gedaan wat mogelijk was. In de Kamer wordt bij elke voorkomende gelegenheid op gelijke rechten voor alle politieke partijen aangedrongen en de heer Dettmeijer heeft destijds contact hierover opgenomen met de Radioraad. Jarenlang wordt er dus al aan gewerkt, dat de V.V.D. zendtijd zal verkrijgen; meer kan er niet gedaan worden. Spr. acht het verwijt van de heer Smedes dan ook beslist ongegrond.

Wat het verzoek van de heer Cadée betreft kan de Voorzitter mededelen, dat ook het Hoofdbestuur de eenzijdige samenstelling van de Commissie voor Culturele Zaken reeds was opgevallen, zodat het Hoofdbestuur de heer Dr. K. van Dijk te Groningen reeds heeft uitgenodigd in de commissie zitting te nemen.

Wat de heer Cadée opmerkt over Groningen als cultureel centrum in het Noorden des lands heeft spr.'s volledige instemming. Hij heeft hieraan nooit getwijfeld en altijd geweten, dat Groningen een sterk liberaal-cultureel centrum is geweest en nog is. Het Hoofdbestuur voelde zich dan ook wel enigszins beschaamd, dat het Noorden in de bedoelde commissie niet vertegenwoordigd was en ook in de toekomst zal met deze wens ten aanzien van nog in te stellen commissies rekening worden gehouden. Spr. moet echter wel opmerken, dat wanneer partijleden uit het hoge Noorden tot commissies worden uitgenodigd, dit bij hen vaak op bezwaren stuit in verband met de grote afstand en de tijd, die daardoor in beslag wordt genomen.

De opmerkingen van de heer Dijkman hebben naar het gevoel van de Voorzitter meer betrekking op het beleid van de Kamerfracties dan op dat van het Hoofdbestuur. Spr. wil er de heer Dijkman echter wel op wijzen, dat een militaire commissie zich op een geheel ander terrein zou bewegen dan een culturele of andere commissie. Wanneer een militaire commissie zou worden ingesteld, dan moeten daarin zitting hebben een aantal militairen in actieve dienst. Ieder ogenblik verandert er iets in de wereld en dit is vooral op de militaire sector van toepassing. Geen militair in actieve dienst zou echter lid van een dergelijke commissie kunnen zijn, omdat dit tot grote moeilijkheden aanleiding zou geven. Er gaan in de militaire sector zeer vertrouwelijke zaken om, waarover naar buiten niets bekend mag worden. Men beweegt zich wat de militaire zaken betreft in een sfeer van grote vertrouwelijkheid. Spr. heeft de overtuiging, dat de leden der Kamerfracties, die zich met deze materie bezig houden, zeer zeker de wegen kennen, die door hen voor het verkrijgen van inlichtingen bewandeld moeten worden; instelling van een speciale commissie voor deze aangelegenheden moet echter beslist ontraden worden,

omdat hiermede geen resultaat kan worden bereikt.

Overgegaan wordt tot punt 12 van de Agenda: de Rondvraag.

De heer Jhr.Mr. W.A. van Lidth de Jeude (Tiel) brengt de positie van de kleine afdelingen der Partij in de kleine gemeenten ter sprake. Deze afdelingen - zo zegt hij - lijden in vele gevallen een moeilijk bestaan. Pogingen tot activering en uitbreiding van het ledental falen. Spr. vraagt zich af of nog wel van een volkspartij kan worden gesproken, nu verschillende bevolkingsgroepen zo weinig reactie vertonen. Als oorzaken van de bestaande moeilijkheden kan men in de eerste plaats het gebrek aan activiteit van de besturen noemen, en verder o.a.

2e) het betrekkelijk gering aantal intellectuelen of meerontwikkelden en het bij hen voorkomende tekort of volledig gebrek aan politieke belangstelling, hoewel juist deze categorie voor de V.V.D. een belangrijk stemmental oplevert;

3e) het feit, dat hoewel de middenstand een belangrijke steunpilaar voor de Partij is, men in de kleine plaatsen geen kleur durft te bekennen uit vrees hierdoor klanten te verliezen. Hierdoor lijdt vooral het oprichten van plaatselijke middenstandscommissies schipbreuk. Over het algemeen komt men in de kleine plaatsen niet zo gauw voor zijn politieke overtuiging uit;

4e) het feit, dat het mensenreservoir, waaruit men geschikte bestuurders kan putten, zeer klein is.

Wil men het aantal liberale kiezers op de duur op peil houden en dus vergroten, dan moet het aantal leden worden opgevoerd. Dit is echter zeer moeilijk. De besturen staan vaak machteloos. Het organiseren van lezingen, ledenwerfacties e.d., het gedurende enkele maanden verspreiden van het weekblad onder vermoedelijk sympathiserenden, dit alles levert vaak weinig resultaat op. Ook het Politiek Cabaret heeft niet die belangstelling kunnen opwekken, die het verdiende.

Spr. noemt deze gang van zaken verontrustend. De uitslag der verkiezingen in 1956 moge voor de grote en de meeste middelgrote gemeenten bevredigend zijn geweest, voor vele kleinere en kleine gemeenten en voor het platteland was dit beslist niet het geval. In een groot aantal kleine gemeenten was een achteruitgang van het aantal V.V.D.-stemmen te constateren. Het is daarom nodig een middel te vinden om verdere achteruitgang in ieder geval te voorkomen. Hierbij hebben de afdelingsbesturen de hulp van het Hoofdbestuur nodig. Zij missen de nodige tijd en politieke geschooldheid om door het leggen van persoonlijke contacten aanhangers te winnen, ook al zijn zij overigens voldoende bereid zich moeite voor deze zaak te getroosten. Spr. acht het zeer nodig, dat in de komende jaren zeer veel aandacht aan de kleine afdelingen wordt besteed, hoe moeilijk dit ook voor de toch al zo zwaar belaste partijleiding zal zijn. Spr. wil in dit verband de aandacht vestigen op het houden van spreekbeurten door de leden der Kamerfracties. Hij heeft er volledig begrip voor, dat het reeds zo zwaar belaste werkprogram der Kamerleden en speciaal dat van de heer Oud, het voor hen zeer moeilijk maakt aan alle wensender verschillende afdelingen tegemoet te komen; hij hoopt echter dat ook

hieraan in de toekomst door het Hoofdbestuur aandacht zal worden besteed.

De heer Mr. H. van Riel ('s-Gravenhage), als onder-voorzitter der Partij antwoordend, is het op verschillende punten wel met de vorige spreker eens; op een enkel detailpunt heeft hij echter een ander inzicht. In de eerste plaats wil de heer Van Riel erop wijzen, dat de naam onzer Partij aangeeft, dat wij een volkspartij zijn. Inderdaad duidt het behaalde steudental van 500.000 er op, dat dit de juiste naam voor onze Partij is. De mening, dat in een aantal afdelingen de steun voornamelijk moet komen van de intellectuelen, is naar zijn oordeel een begrip, dat volkomen uit de tijd is; politieke belangstelling krijgt men evengoed uit de praktijk van het leven. Uitsluitend intellectuelen in een partij te hebben is niet verstandig gebleken; dit geeft de tegenstanders een wapen in de hand. Onder onze kiezers bevinden zich duizenden ~~en~~ niet-intellectuelen. Wij moeten onze aanhang zien te verkrijgen onder alle groepen der bevolking en dit moet ook in de afdelingen tot uiting komen. Het is van groot belang de mensen in hun eigen omgeving te benaderen, een middenstander door een collega-middenstander, een landbouwer door iemand uit landbouwkringen. Hier ligt naar spr.'s mening het probleem van de besturen der kleine afdelingen; de samenstelling der besturen moet met zorg worden gezien. Wanneer uitsluitend intellectuelen in de besturen benoemd worden, dan is het gevolg, dat een middenstander zich daarin niet thuis voelt. Een belangrijk element ligt in de plaatselijke psychologische sfeer.

Wat het opvoeren van het ledental der Partij betreft is spr. het met de heer Van Lidth de Jeude eens. Het is ondenkbaar, dat het ledental verhoogd zou worden zonder dat men zich daarvoor moeite geeft. Hiertoe is een Propagandacommissie in de Partij ingesteld; speciale deskundigen dienen de adspirantleden te benaderen, op huisbezoek te gaan. De heer Van Riel is het ermede eens, dat dit een onprettig werk is, dat geen geld, maar wel veel tijd en moeite vraagt. Wie echter iets over heeft voor de liberale zaak, zal hier zeker niet tegenop zien en zich door een tegenvaller niet uit het veld laten slaan, doch vastberaden voortgaan.

Dat de financiële omstandigheden der afdelingen vaak moeilijk zijn geldt niet alleen voor Tiel. De penningmeester heeft zo juist zijn zorgen uiteengezet en de heer Van Riel twijfelt er geen ogenblik aan, dat ook Tiel haar moeilijkheden heeft. Zoals het Hoofdbestuur is gelukt met medewerking van de heren Blom en Fockema Andreae een groot bedrag voor de verkiezingscampagne bijeen te brengen, zo moet het voor de afdeling Tiel mogelijk zijn om uit de omgeving harer leden een bedrag bijeen te brengen, dat past voor Tiel. Men zal dit moeten trachten te vinden door een andere quotumverdeling, niet alles zal uit de bovenste laag moeten komen.

Wat de spreekbeurten der Kamerleden betreft en speciaal die van de heer Oud meent spr., dat het inderdaad van groot belang zou zijn, indien de heer Oud overal zou komen spreken. Dit is echter een onmogelijkheid. Het is voor een Kamerlid niet mogelijk in meer dan 15 plaatsen een spreekbeurt te vervullen en hierin ligt dus de moeilijkheid voor het Hoofdbestuur en voor ieder, die met de uitvoering hiervan belast is. Er moet overwogen worden, waar het het meest efficient is, dat de heer Oud komt spreken. Hiervoor worden bepaalde maatstaven aangelegd en degenen, die de heer Oud niet kunnen horen zijn natuurlijk teleurgesteld, maar men moet kunnen begrijpen, dat er heel goede motieven

voor kunnen zijn, dat de heer Oud in een andere hoek van het land gaat spreken. Ook de andere leden van de Kamerfracties zijn in staat de liberale beginselen te verkondigen, er komen hiervan verslagen in de bladen, die door velen worden gelezen. Daarom is het goed, dat ook anderen dan de heer Oud zich bereid verklaren een spreekbeurt te houden.

Tenslotte wijst de heer Van Riel nog op deze bijzonder geslaagde avond met ongeveer 800 militanten in een zaal verenigd. Ook dit is het werk van de afdelingen en hieronder rekent hij ook de afdeling Tiel. Speciale aandacht vraagt spr. voor de Centrale Dordrecht; deze heeft iets gedaan wat niet gevraagd was. Hier is sprake van een activiteit, die uit de Partij zelf voortkomt. Het zou goed zijn, wanneer ook andere afdelingen dit voorbeeld zouden navolgen en de Partij en het Hoofdbestuur meer zouden steunen. Spr. vraagt de heer Van Lidth de Jeude hierover eens na te denken; hij is ervan overtuigd, dat men in vele kleine afdelingen der Partij bereid is zich voor de liberale zaak in te zetten en ervoor te vechten.

De heer Drs. H.A. Korthals, voorzitter van de Landelijke Middenstandscommissie der Partij meent, dat het maar gelukkig is, dat het niet overal is zoals in Tiel, want anders was het nooit gelukt de zaal van Huize Maas zó vol te krijgen als zij nu is. Spr. is van mening, dat de aanpak der problemen een groot verschil kan maken.

Naar aanleiding van hetgeen de heer Van Lidth de Jeude opmerkt over de middenstand in de kleine afdelingen, wil de heer Korthals de aandacht vestigen op de Landelijke Middenstandscommissie der Partij. De belangen van de middenstand zo zegt hij - worden altijd gezien in het kader van het algemeen belang, maar juist in deze tijd, nu de socialisten een zo krachtige positie in het Kabinet innemen, de A.R.-ministers van Economische Zaken en Verkeer en Waterstaat en de C.H.U.-minister zo weinig tegenspelen, juist nu is het nodig met nadruk op de belangen van de middenstand te wijzen. Inderdaad zijn er, zoals de heer Van Lidth de Jeude betoogt, plaatselijke middenstandscommissies nodig. Wijlen de heer Rutgers heeft de oprichting van deze commissies voorgestaan; dit streven werd overgenomen door de heer Dettmeijer, die de heer Rutgers als voorzitter van de Landelijke Middenstandscommissie opvolgde en nu wegens gezondheidsredenen deze taak heeft moeten overdragen. Spr. wil hier de heer Dettmeijer nog eens hartelijk danken voor het vele werk, dat hij ten behoeve van de Landelijke Middenstandscommissie heeft verricht. De heer Korthals heeft er in vergaderingen al meer op gewezen, dat de Partij als het ware bestaat uit een gemeenschap van mensen, waarop men kan bouwen en steunen. Een van deze mensen is ook de heer Dettmeijer.

Spr. doet voorts mededeling van een deze middag gehouden contactvergadering van de Landelijke Middenstandscommissie en enkele plaatselijke commissies uit het Noorden en Costen des lands, welke zeer druk bezocht werd. Hij wil de afdelingen nogmaals dringend opwekken op dit gebied grotere activiteit te ontplooiën en zodoende de middenstand te steunen, waarbij de Landelijke Middenstandscommissie gaarne alle verlangde hulp zal verlenen. Ook met het oog op de komende gemeenteraadsverkiezingen ligt hier een belangrijk stuk propaganda.

De Heer J.H. Goeman Borgesius (Breukelen) vraagt, waarom de Partij op een vergadering van het Nederlands Gesprekcentrum van enkele maanden geleden niet was vertegenwoordigd. Licht hier niet een taak voor de V.V.D. om een liberaal geluid te doen horen?

De Voorzitter antwoordt, dat de uitnodigingen tot het bijwonen van de vergaderingen van dit centrum steeds tot individuele personen en niet tot de onderscheidene politieke partijen zijn gericht. Voor de bedoelde vergadering waren inderdaad leden der Partij uitgenodigd en deze hebben ook aan de vergadering deelgenomen.

Niets meer aan de orde zijnde sluit de Voorzitter dit gedeelte van de vergadering. De aanwezigen blijven in Huize Raas, waar hun door de afdeling Groningen een gezellige avond wordt aangeboden.

De Voorzitter heropent op Zaterdag 6 April om 10 uur v.m. de vergadering en stelt aan de orde punt 13 van de Agenda: Benoeming van twee leden van het Dagelijks Bestuur wegens periodieke aftreding van de heren Ir. B.C. van Balen Walter te Leeuwarden en J.M.F.A. van Dijk te Amersfoort.

De heren Ir. B.C. van Balen Walter en J.M.F.A. van Dijk zijn door de afdelingen 's-Gravenhage en Wieringermeer daartoe gesteld.

Aangezien tegencandidaten ontbreken worden beide kandidaten overeenkomstig art. 42 van het Huishoudelijk Reglement zonder stemming herbenoemd.

De Voorzitter toont zich verheugd over deze herbenoeming waarvan aan de heren Van Balen-Walter en Van Dijk, die beiden afwezig zijn, schriftelijk mededeling zal worden gedaan.

Punt 14 van de Agenda luidt: Benoeming van vier leden van het Hoofdbestuur.

De Voorzitter maakt de samenstelling van het stembureau bekend, t.w. de heren:

T.v.d. Berg Azn	-	Boskoop
J.K. Fredrikze	-	Arnhem
M.D. Scheer	-	Heemstede
Ir. A. Voet	-	Groningen

die onder leiding van de heer Voet de stemmen zullen tellen.

Hierna geeft de Voorzitter het woord aan de verschillende sprekers teneinde de gestelde kandidaten aan te bevelen.

De heer J. den Hartog (Arkel) beveelt de heer W.H. Jas te Dubbeldam in de aandacht der vergadering aan. Men heeft in de couranten - aldus spr. - de laatste tijd veel over de landbouw en de landbouwproblemen kunnen lezen. Deze staan in het middelpunt der belangstelling. De Partij heeft een Landbouwcongres te Woudschoten georganiseerd en ook hiervoor bestond veel interesse. Het is zeer verheugend te constateren, dat de landbouw niet langer wordt achtergesteld, maar dat er een streven bestaat deze op peil te houden. Spr. meent echter, dat het landbouwelement in het Hoofdbestuur niet sterk vertegenwoordigd is, in verband waarmee hij de vergadering opwekt de candidatuur van de heer Jas te steunen.

De heer J.K. Fredrikze (Arnhem) vestigt de aandacht

op de heer Mr S. Willinge Gratama te Wapenveld, van wie verwacht mag worden, dat hij als lid van het Hoofdbestuur veel voor de Partij zal kunnen doen. Spr. noemt als bewijs hiervan het voormalige Studiecentrum te Epe, dat voor een belangrijk deel het werk van de heer Willinge Gratama is geweest. Het opzetten en in stand houden van een dergelijk studiecentrum vergt een bepaalde instelling, een zich geven voor de V.V.D., naast begrip voor en inzicht in de bestaande mogelijkheden. Dit nu zijn eigenschappen, waarover een hoofdbestuurslid moet beschikken. Ook heeft de heer Willinge Gratama in het afgelopen seizoen vele forumavonden georganiseerd, zonder hierbij een beroep op de kas van de penningmeester te doen. De heer Fredrikse vraagt bij de stemming aandacht voor deze candidaat.

De heer Mr. Th. Bakker ('s-Gravenhage) beveelt de candidatuur van de heer Mr. D.J. van Gilse aan. Als procureur-generaal van het Gerechtshof beschikt de heer Van Gilse over een brede gezichtskring. Spr. acht het zeer belangrijk voor de Partij, indien de heer Van Gilse deel van het Hoofdbestuur zou uitmaken, gezien het nuttige werk dat deze zou kunnen verrichten.

De heer A. Noord (Eaterswolde) beveelt namens de afdeling Belde de heer Dr. P.J. van Leeuwen te Eelde ten zeerste in de aandacht van de vergadering aan. Hij acht de heer Van Leeuwen, die theoloog is, een waardig opvolger van Prof. Lindeboom.

De heer M.D. Scheer (Heemstede) vestigt de aandacht op de heer J.C. Corver te Heemstede. De heer Corver is voorzitter van de afdeling Heemstede, hoofdinspecteur-directeur van de Arbeidsvoorziening in Noordholland en bekleedt verschillende functies in het openbare leven. De heer Scheer hoopt, dat dit een stimulans zal zijn voor de verschillende afdelingen om hun stem op deze candidaat uit te brengen. De heer Scheer grijpt hierbij nog even terug naar hetgeen de heer Mr. Van Riel gisteren over de samenstelling der afdelingsbesturen heeft gezegd, n.l. dat deze met zorg moet worden bezien. Ditzelfde zou hij ook van toepassing willen brengen op de samenstelling van het Hoofdbestuur; ook deze moet met de nodige zorg worden bezien. De heer Corver is hoofdambtenaar en deze categorie is in het Hoofdbestuur niet sterk vertegenwoordigd. In de laatste tijd is gebleken, dat onder de ambtenaren, waaronder altijd een sterke neiging tot de P.v.d.A. bestond, meer stemmen voor de V.V.D. opgaan. Dit moet de Partij kunnen opvangen en hiertoe is het van belang, dat een vooraanstaand hoofdambtenaar deel van het Hoofdbestuur uitmaakt. In het licht van het bovenstaande vraagt spr. warme steun voor de candidatuur-Corver.

Mejuffrouw Mr. J. Hefting (Utrecht) doet een woord van aanbeveling horen voor mevrouw Mr. E. Veder-Smit te Huis ter Heide. Mevrouw Veder is lid van de Centrale Utrecht, lid van de Provinciale Staten van Utrecht, lid van de Commissie voor Culturele Zaken der Partij, oprichtster van enkele afdelingen van de Vrouwen in de V.V.D. in de provincie Utrecht. Zij kan gerekend worden tot een der jongere krachten in de Partij die op grond van haar helder oordeel zeker een plaats in het Hoofdbestuur verdient. Goede geografische spreiding moet ook in het Hoofdbestuur tot uiting komen, terwijl de door het bedanken van mevrouw Stemler-Tjaden vrijkomende plaats wederom door een vrouw zou moeten worden bezet.

De heer E. Smedes (Haarlem) beveelt eveneens de heer Mr. S. Willinge Gratama met enkele woorden aan. Het is hem

uit herhaalde bezoeken aan het Gesprekcentrum te Lunteren gebleken, dat het voor de Partij van belang is, indien iemand die over de eigenschappen van de heer Willinge Gratama beschikt, deel zou uitmaken van het Hoofdbestuur.

De heer E.J. Nugteren (Dordrecht) wijst op de kwaliteiten van de heer W.H. Jas. De heer Jas is lid van het Hoofdbestuur van de Maatschappij voor Landbouw, lid van de gemeenteraad, een goed spreker en organisator en een zeer enthousiast lid van de Partij, op grond van welke hoedanigheden hij de heer Jas ten eerste in de belangstelling van de vergadering aanbeveelt.

De heer Mr. J.J. Kamp (Rotterdam) vestigt de aandacht op Ir. F.W.C. Blom te Rotterdam, waarbij hij refereert aan de waarderende woorden door de Voorzitter en de penningmeester aan het adres van de heer Blom geuit. Het is prettig te weten, aldus de heer Kamp - dat de gestelde kandidaat een zo gunstig onthaal ontvangt; in hem zal het Hoofdbestuur een bijzonder actief lid rijker worden.

De Voorzitter merkt op, dat door het Hoofdbestuur geen bepaalde kandidaat wordt aanbevolen. Hij wijst er echter wel op, dat door het aftreden van mevrouw Stemler-Tjaden een plaats van een vrouw vrij komt. Indien deze niet weer door een vrouw zou worden ingenomen, zou daardoor het vrouwelijk element in het Hoofdbestuur aanzienlijk verzwakt worden.

De heer Mr. J.R. Goddard (Epe) drukt er zijn spijt over uit, dat hij momenteel niet beschikt over een lijst van de samenstelling van het Hoofdbestuur, zodat men de verdeling over het gehele land kan overzien. Spr. is ervan overtuigd, dat voor het lidmaatschap van het Hoofdbestuur verschillende kwaliteiten vereist worden; een goede verdeling der zetels over het gehele land is echter ook van groot belang. Met het oog op de oostelijke provincies, in het bijzonder de provincie Gelderland, vraagt hij de aandacht voor de heer Mr. S. Willinge Gratama, die voornamelijk in het Gelderse, in het Noorden zowel als ~~in~~ het midden en Zuiden, opmerkelijk goed werk heeft verricht, en veel voor de belangen van de V.V.D. heeft gedaan, waarvan als voorbeeld genoemd kan worden het destijds bijeen brengen op cultureel peil van groepen partijleden in het Studiecentrum te Epe. Wanneer men het werk van deze kandidaat van nabij heeft meegeemaakt en het gunstige resultaat ervan kent, dan kan men niet anders dan zijn candidatuur van harte toejuichen en steunen.

De vergadering gaat vervolgens over tot schriftelijke stemming.

Over het nu aan de orde zijnde punt 15 van de Agenda: "Buitengewesten en Centrum", wordt achtereenvolgens een inleiding gehouden door de heren:

C.A. Kammeraad	te Middelburg,
Mr. W.J. Geertsema	te Warffum en
Mr. H. van Riel	te 's-Gravenhage,

./. welke inleidingen als Bijlage VI, VII en VIII bij de notulen zijn gevoegd.

De Voorzitter dankt elk der sprekers na de gehouden inleiding en stelt na beëindiging der inleidingen de gelegenheid tot discussie open.

Mevrouw A.J. Roodzant-Huges (Gasselterboerveen) uit haar grote waardering voor de drie inleidingen. Wat de heer Geertsena gezegd heeft over de toenemende verzuiling op het platteland en de mede-aansprakelijkheid van de geestelijkheid is haar niet geheel duidelijk, zodat zij dit gaarne nader zag toegelicht.

De passage in de rede van de heer Geertsena over de beïnvloeding van de jeugd heeft haar grote instemming. Men moet trachten de jeugd in gunstige zin te beïnvloeden, maar daarbij ontmoet men vaak grote moeilijkheden, want eigenlijk zijn wij daarmee een generatie te laat. Vele ouders, althans op het platteland, staan hiertegenover volkomen onverschillig en hun invloed op de kinderen is daardoor zeer gering.

De welvaart van ons volk, waarover de heren Geertsena en Van Riel gesproken hebben, acht mevrouw Roodzant een prachtig iets. Doch wanneer die welvaart niet gepaard gaat met geestelijke volksgezondheid, dan is hij funest voor ons volk.

Wat de toenemende onkerkelijkheid betreft wijst spr. op het feit, dat in oorlogstijd wél grote belangstelling bestond voor geestelijke zaken, en dat de kerken toen druk bezocht werden. Het is treurig, dat in tijden van voorspoed de mensheid zo weinig uiting geeft aan haar dankbaarheid en zo weinig tijd heeft voor geestelijke zaken. De geestelijke volksgezondheid houdt geen gelijke tred met de materiële vooruitgang. Spr. vraagt de aandacht van de Partij voor dit probleem.

De Voorzitter leest een telegram voor van de volgende inhoud, dat zojuist van H.M. de Koningin werd ontvangen:

"De Koningin draagt mij op haar vriendelijke dank over te brengen voor de gevoelens van aanhankelijkheid geuit in Uw telegram - Roell wnd. part. secretaris".

De heer Dr A.P.A. Vink (Wageningen) is het opgevallen, dat de heer Van Riel in zijn inleiding vooral de nadruk heeft gelegd op de industrialisatie en de ontwikkeling van de industrie, met name de zware metaal- en chemische industrie, welke haar grondstoffen buiten onze grenzen moet betrekken. Vanzelfsprekend zijn deze industrieën voor ons land van groot belang. Naar de mening van de heer Vink moet echter de industrie-vestiging op het platteland niet uit het oog worden verloren. Hij wijst op Zeeland met betrekking tot de vestiging van landbouw-industrie. Waarom wordt daar geen stroocartonfabriek opgericht, wat voor de gehele provincie van zeer veel belang zou zijn? Ook een vlasverwerkingsindustrie zou hier op zijn plaats zijn. Behalve de landbouwindustrie vraagt de technische en economische uitrusting van het platteland de aandacht. Op het Landbouwcongres te Woudschoten is hierover uitvoerig gesproken; spr. wil er echter nogmaals op wijzen, dat de boeren zelf door investeringen ervoor moeten zorgen, dat deze uitrusting op peil blijft. Hierdoor wordt de ontwikkeling van het platteland bepaald, niet alleen in het westen des lands maar ook elders.

Tenslotte wijst de heer Vink op de technische ontwikkeling van het leven ten plattelande; er is dringend behoefte aan verbetering en aanleg van wegen en bruggen, aan herverkaveling van gronden. De door de boeren opgebrachte belastingen moeten ook het platteland ten goede komen en niet uitsluitend dienen tot aanleg van wegen en bruggen ten behoeve van de steden.

De heer S. Breebaart (Middenmeer) is niet alleen voorstander van het verdwijnen van de standplaatsaftrek, doch bepleit bovendien het verlenen van een "rimboe-toeslag" aan ambtenaren, onderwijzers enz. ten plattelande. Wel heeft men op het platteland, aldus spr., wat lagere huren, maar hiertegenover staat dat wanneer men studerende kinderen heeft, die elders op school moeten gaan, dit extra kosten met zich brengt, hetgeen eveneens vaak het geval is met bezoek aan doktoren, tandartsen, specialisten e.d. Wil men op het platteland de ambtenaren, onderwijzers en ander personeel behouden, dan zal zo spoedig mogelijk in elk geval de standplaatsaftrek dienen te verdwijnen.

De heer C.A. Kammeraad (Middelburg) antwoordt de sprekers, dat inderdaad pogingen tot vestiging van een stroo-cartonindustrie in Zeeland zijn aangewend. Deze pogingen mislukten echter bij gebreke van een financiële basis. Voorts wijst hij er op, dat in Zeeland thans tal van ruilverkavelingen plaats vinden; woningbouw en wegeaanleg hebben de volle aandacht. Hierdoor zal het platteland zeker in staat zijn zijn positie te verbeteren.

De heer Mr W.J. Geertsema, aan het verzoek van mevrouw Roodzant-Huges om de mede-aansprakelijkheid van de geestelijkheid voor de toenemende verzuiling van het platteland nader toe te lichten gaarne gevolg gevende, zet uiteen dat toen het isolement van het platteland werd verbroken, er vele predikanten uit de stedelijke sfeer kwamen. Dezen waren in de steden aan de verzuiling gewend geraakt, zoals men dit onder de gehele bevolking als een normaal verschijnsel gaat beschouwen, waarbij men zich neerlegt. Deze predikanten vonden ten plattelande een verenigingsleven dat niet uitsluitend op kerkelijke basis georiënteerd was; de kerken van verschillende richtingen en de onkerkelijken van verschillende richtingen werkten samen. Een aantal dier predikanten meenden deze eenheid te moeten verbreken en het verenigingsleven uitsluitend op kerkelijke basis te moeten instellen; zij ijverden ook voor het oprichten van bijzondere scholen naast de openbare scholen. Het zou goed zijn wanneer die predikanten zich eens afvroegen, of zij met hun ijver voor aparte kerkelijke scholen en aparte kerkelijke verenigingen niet mede schuldig zijn aan de voortschrijdende ontbinding van de bestaande plattelandsgemeenschappen.

Wat de beïnvloeding van de jeugd betreft, ook spr. meent dat hier het kernpunt van de moeilijkheden ligt. De ouderen zijn aan de ontvolking van het platteland gewend geraakt, zij zijn niet meer te beïnvloeden; doch juist de jeugd moet hier geraakt worden. Spr. is het niet met mevrouw Roodzant eens, dat wij hiermede een generatie te laat zijn. Het is nooit te laat om te trachten de jeugd in het goede spoor te leiden. Hierbij heeft men de steun van de ouders nodig, doch vaak kan men op dit gebied niet veel invloed verwachten. In een gezin, waar de kinderen aan zeer sterke banden worden gelegd, geraakt men vaak tot een ander uiterste, wanneer deze banden worden verbroken. Zo is het ook met de jeugd op het platteland gegaan. De industrie heeft haar getrokken met uitzicht op hogere lonen en grotere kansen om vooruit te komen. De manier om de jeugd te pakken is de zucht naar materiële genietingen af te remmen, grotere opbloei van het verenigingsleven in de hand te werken en de jeugd te activeren zelf daaraan deel te nemen. Men zal steeds meer wegen moeten zoeken om de jeugd hierin een kans te geven. Hoe moeilijk het ook is goed kader voor deze jeugdleiding te vinden, toch dient gestreefd te worden naar het geven van de juiste leiding in dit verenigingswerk, teneinde op deze wijze de jeugd terug te voeren naar het platteland en het de liefde hiervoor terug te geven. Om dit te bereiken is het nooit te laat, en men mag zich zeker niet défaitistisch tonen.

De heer Geertsema is het met de heer Breebaart eens dat het leven ten plattelande in menig opzicht duurder is dan in de steden. Studerende kinderen, uitgaven voor doktoren- en specialistenbezoek zijn extra lasten, die op de ambtenaren e.d. ten plattelande drukken. Er mag dan ook geen gelegenheid ongebruikt voorbij gaan om de Regering erop te wijzen, dat de standplaatsaftrek dient te verdwijnen.

De heer Mr H. van Riel wil allereerst het verwijt van de heer Vink rechtzetten, dat hij zich in zijn inleiding te veel heeft beperkt tot de industrialisatie en de ontwikkeling van de zware industrie. Hij wijst erop, dat in het bedrijfsleven de zware industrie aan de lichte industrie vooraf gaat, zodat het logisch is om op deze wijze tot de industrie-uitbouw van het land te komen. De heer Vink heeft voorts - aldus spr. - enige suggesties gedaan tot uitbreiding van de nederlandse landbouwindustrie. Ongetwijfeld heeft men hieraan in de verschillende delen van ons land ook wel gedacht, want ook de boeren verdienen graag geld. Hierbij gaat het er echter niet alleen om iets te produceren, maar het geproduceerde ook te verkopen, en de markt is weinig elastisch. In Groningen bijvoorbeeld is een landbouwindustrie ontstaan, omdat men daar beschikt/èn over wegen èn over scheepvaartmogelijkheden; hier heeft men te maken met een natuurlijke organische groei. Men moet echter insider zijn om te kunnen beoordelen of ergens industrievestiging mogelijk is. Men vraagt: waarom geen vlasindustrie in Zeeland? De vlasindustrie is echter al sinds eeuwen in België gevestigd, het heeft geen zin daarmee te gaan concurreren. Wij moeten ons hoeden voor algemeenheden, doch naar concrete punten zoeken. Zo is het dan ook bij de industrievestiging. Van belang voor deze vestiging is de bevolkingsopbouw; waar de bevolking niet snel toeneemt, krijgt men geen industrievestiging. Een verder punt is het aanwezig zijn van veel woningen, in tegenstelling tot vroeger, toen eerst de mensen kwamen en daarna de woningen. Tal van mensen uit de grote steden willen wel naar elders gaan om te werken en te wonen, maar eerst moeten dan die woningen aanwezig zijn. Over het probleem Centrum-Platteland kan men gemakkelijk enkele algemeenheden zeggen, men moet echter de details onderzoeken om tot een oplossing te geraken en deze te vinden is zeer moeilijk. Bij overbevolking en op industrie gerichte bevolking moet men massa-industrie brengen. De grote concerns houden ook wel rekening daarmee, maar hoeveel kleine fabriekjes worden er daarbij niet opgericht door mensen die niet over voldoende kapitaal beschikken, die op de gemeenschap willen terugvallen en niet weten hoe een fabriek te leiden. Men kan een goed zakenman zijn en toch niet in staat om een fabriek met 30 - 40 man personeel te leiden, te financieren. Het is niet zozeer de kunst om iets te fabriceren, maar om goedkoop te fabriceren, personeel te behouden en het product goed te verkopen. Dit alles is zeer moeilijk, nog afgezien van de zich daarbij voordoende transportmoeilijkheden; hoe komen de benodigde grondstoffen naar de industrieplaatsen? Een van de grote voordelen van bijvoorbeeld het Ruhrgebied is niet alleen, dat er zoveel mensen wonen, maar ook, dat alles wat met de industrie verband houdt, zo dicht in de buurt te vinden is. Concentratie is onmisbaar en dit houdt de interne transportkosten laag. Zo kan zich in Groningen en Drenthe een industrie ontwikkelen, omdat door de lage transportkosten industrievestiging wordt bevorderd.

└ èn over landbouwproducten

Mevrouw Roodzant-Huges antwoordend geeft de heer van Riel toe, dat het kerkbezoek na de oorlog sterk is afgenomen. Het ligt in de natuur van de mens - aldus spr. - dat hij zich, als het hem goed gaat, minder om anderen en om geestelijke zaken bekommert dan wanneer het hem slecht gaat. Invloed hierop verkrijgt men uitsluitend door het geven van de juiste leiding. Critiek op deze houding richt zich dus niet zozeer op de mensen, die het kerkbezoek verwaarlozen, dan wel op degenen, die belast zijn met deze leiding en hen tot groter kerkbezoek moeten brengen. De Heer van Riel meent, dat hierin verandering zou kunnen komen door het vormen van kleine gemeenschappen op allerlei gebied, waardoor het mogelijk moet zijn iets te brengen, dat het leven inhoud geeft buiten het materiële. Deze kleine kernen kunnen van grote betekenis zijn in de strijd tegen de massificatie. Bijna allemaal - aldus spr. - zijn wij een onderdeel van de massa en bijna allemaal hebben wij in ons leven een strijd te voeren tegen de afleiding en het gemis aan concentratie. Het vraagt bovendien ernstige zelfcritiek, wanneer wij proberen de dingen door denken te benaderen. Het probleem van de geestelijke massificatie is een gecompliceerd probleem. Door na te denken over concrete moeilijkheden alvorens zich een oordeel te vormen onderscheidt men zich van de massa. Het zelf denken, zelf doen is de enige manier om aan een algehele vervlakking te ontkomen. Dit nadenken en de dingen bezien is de kern van het probleem centrum-platteland. Men heeft een zeker onderscheidingsvermogen en goede wil nodig om het platteland zijn plaats in de samenleving te doen behouden. Hier ligt een belangrijke taak voor onze Partij, zoals het ook onze taak is om alles wat niet noodzakelijk geconcentreerd behoeft te worden binnen redelijke grenzen te spreiden. Goede voorlichting op het platteland is noodzakelijk, want ook zij, die buitenaf werken moeten daarna weer in de dorpsgemeenschap worden opgevangen. Voor het platteland ligt hier een taak zelf te proberen een oplossing te vinden, en ook dit ligt in de lijn van de liberale gedachte.

De Voorzitter dankt uit naam van de vergadering de sprekers voor de gemaakte opmerkingen en de inleiders voor hun nadere toelichting.

Wij hebben - aldus spr. - drie uitstekende inleidingen kunnen beluisteren en het Hoofdbestuur kan zich gelukkig prijzen dit probleem in deze vergadering aan de orde gesteld te hebben. Het probleem is benaderd vanuit Zeeland, de Z.W.-hoek van ons land, vanuit Groningen, de N.O.-hoek, en vanuit het centrum. Het is in deze inleidingen zeker niet tot een oplossing gebracht en het moet daarom aan de orde gesteld blijven, niet alleen in het grote verband van deze Algemene Vergadering, maar ook in de afdelingen.

Wat het probleem van de massificatie betreft, is de Voorzitter het ermede eens, dat ook hier een taak voor de Partij ligt; men moet proberen kleine kernen te vormen om hierin de problemen te bespreken. Wij, als liberalen, hebben het nederlandse volk veel te vertellen, wij hebben onze vaste beginselen, maar de toepassing daarvan moet worden aangepast aan de veranderende tijden. Hieraan moeten wij onze kracht en aandacht schenken.

Hierna maakt de Voorzitter de uitslag van de stemming bekend.

Uitgebracht werden 2076 stemmen, waarvan 12 ongeldig, zodat 2064 geldige stemmen werden uitgebracht, en wel volgens onderstaande verdeling:

Mr Dr C. Berkhouwer	2	stemmen
Ir F.W.C. Blom	220	"
J.C. Corver	44	"
D.W. Dettmeijer	460	"
Mevr. G. Doornbos-Oosting	294	"
Mr D.J. van Gilse	235	"
R. te Gussinklo	6	"
W.H. Jas	212	"
Mr H.F. van Leeuwen	14	"
Dr P.J. van Leeuwen	60	"
H. Machielsen	16	"
Mevr. H. Modderman-Ribbius	6	"
Ds J.P. van Mullem	43	"
Mr E.H. Toxopeus	33	"
Mevr. Mr E. Veder-Smit	243	"
Mr S. Willinge Gratama	176	"

De absolute meerderheid bedroeg 259, zodat Mevrouw G. Doornbos-Oosting en de heer D.W. Dettmeijer gekozen konden worden verklaard.

Beiden nemen hun benoeming aan, waarmede de Voorzitter hen geluk wenst.

Reglementair is dus over twee zetels herstemming nodig tussen de vier kandidaten met het hoogste stemmental, t.w.:

Mevrouw Mr E. Veder-Smit,
Mr D.J. van Gilse,
Ir F.W.C. Blom en
W.H. Jas.

De Voorzitter maakt de samenstelling van het tweede stembureau bekend, t.w.:

Mevr. Mr N.M.J. Dettmeijer-Labberton -'s-Gravenhage
Mej. Mr A. Nagtglas Boot -Groningen
Mej. Joh. H. Springer -Haarlem

die onder leiding van mevrouw Dettmeijer de uitgebrachte stemmen zullen tellen.

Nadat de vergadering tot herstemming is overgegaan, schorst de Voorzitter de bijeenkomst, teneinde de aanwezigen in de gelegenheid te stellen de koffiemaaltijd te gebruiken en het stembureau de uitgebrachte stemmen te tellen.

Om 2 uur n.m. heropent de Voorzitter de vergadering en maakt allereerst de uitslag van de herstemming bekend.

Uitgebracht werden 1022 stemmen, waarvan geen ongeldig.

De stemmenverdeling is de volgende:

Mevrouw Mr E. Veder-Smit	156 stemmen
Mr D.J. van Gilse	255 stemmen
Ir F.W.C. Blom	314 stemmen
W.H. Jas	297 stemmen

zodat de heren Ir F.W.C. Blom en W.H. Jas als leden van het Hoofdbestuur zijn gekozen. Daar beiden afwezig zijn zullen zij schriftelijk van hun benoeming in kennis worden gesteld.

De Voorzitter wenst de pas benoemde leden geluk en dankt de aftredende hoofdbestuursleden, Mevrouw C. Stemler-Tjaden en de Heren Prof. Dr J. Lindeboom en G. Ritmeester, voor de werkzaamheden gedurende vele jaren in het Hoofdbestuur verricht.

Daarna stelt de Voorzitter aan de orde punt 16 van de Agenda: Bespreking van het beleid der Kamerfracties.

De Voorzitter doet mededeling van een binnengekomen vraag van de afdeling Neede, welke op dit moment niet vertegenwoordigd is, van de volgende inhoud:

1. Enquête Regeringsbeleid oorlogs- en na-oorlogsjaren: Heeft onze Tweede Kamerfractie haar instemming betuigd met het afsluiten van dit onderzoek per medio 1945? En zo ja, waarom? Is men van mening, dat verder onderzoek onnodig is, b.v. ten aanzien van de periode-Schermerhorn en ten aanzien van het Indië-beleid?

2. Huren. Waarom is de houding van de Tweede Kamerfractie anders t.a.v. de huurverhoging en -blokkering dan die van de Eerste Kamerfractie? Zou een krachtig geluid, ook in de Tweede Kamer, niet juist zijn geweest?

Ten aanzien van punt 1 zal de heer Drs H.A. Korthals, die deel heeft uitgemaakt van de Parlementaire Enquête-commissie, de afdeling Neede antwoorden.

Wat punt 2 betreft antwoordt de Voorzitter, dat wanneer de wetsontwerpen aan de orde komen zeer zeker een krachtig liberaal geluid vernomen zal worden.

Van de afdeling Bloemendaal werd de volgende vraag ontvangen: Is het mogelijk, dat op de jaarlijkse Algemene Vergadering van de Partij bij de bespreking van het beleid der Kamerfracties niet alleen een terugblik wordt gegeven, maar ook een uiteenzetting van de richtlijnen voor dit beleid in de toekomst?

De Voorzitter geeft hierna het woord aan de heer Ds J.H. Ritzema Bos (Doetinchem).

De Heer Ritzema Bos wijst op de tragiek van hen, die nu reeds zes jaren in de rimboe vechten voor de verwezenlijking van een recht, dat hun werd toegezegd. Het drama van de Republiek der Zuid-Molukken ligt spr. na aan het hart en hij is er dankbaar voor, dat deze zaak in de vertegenwoordigers van de V.V.D. in de beide Kamers zulke goede pleitbezorgers heeft. Hij wil dan ook op deze plaats zijn grote erkentelijkheid betuigen aan de heren Oud, Ritmeester en Berkhouwer in de Tweede Kamer en Prof. Molenaar in de Eerste Kamer, die voor de belangen van de republiek altijd weer op de bres staan. Al hebben wij met de politieke ontwikkeling van Indonesië niet rechtstreeks te maken, wel gaat ons het probleem der Zuid-Molukken aan, omdat men ons indertijd te hulp heeft geroepen ter verwezenlijking van het zelfbeschikkingsrecht. Nederland heeft op grond van de R.T. overeenkomsten de plicht aan de toekenning van dit recht steun te

verlenen. Het is daarom, dat de heer Ritzema Bos aan de vertegenwoordigers der Partij in het Parlement vraagt deze zaak te blijven brengen onder de aandacht der Regering, opdat uiteindelijk die Regering bereid zal worden gevonden - en dit niet alleen op papier - datgene te doen wat haar plicht is.

De heer Mr H. S. Siebers (Groningen) vangt aan de Voorzitter namens de afdeling Groningen dank te betuigen voor de wijze, waarop hij in de Tweede Kamer de bestedingsnota der Regering heeft behandeld.

Spr. brengt dan de huidige regeling van de financiële verhouding tussen Rijk en gemeenten ter sprake. De huidige regeling houdt o.m. in een algemene basisuitkering per inwoner. Deze uitkering is voor de ene gemeente aanzienlijk hoger dan voor de andere, hetgeen nog geaccentueerd wordt, doordat de aldus bevoordeelde gemeenten bovendien een hogere compensatieuitkering genieten. Voor de karig bedeelde gemeenten betekent dit een ernstige belemmering in hun activiteiten, en de vraag rijst of deze onbevredigende regeling niet spoedig door een betere moet worden vervangen, die zich meer aanpast aan redelijke financiële behoeften.

Wij staan hier voor het algemeen bekende feit - aldus de heer Siebers - dat de gemeenten eigenlijk niet meer beschikken over eigen financiële middelen, maar volkomen afhankelijk zijn geworden van de Rijksbestedingen, waarvan hun een deel wordt toegewezen. Dit systeem is nu eenmaal ingevoerd en zal in de toekomst ook wel blijven bestaan. Waar het om gaat, is de formule van de verdeling van hetgeen voor de gemeenten beschikbaar is. In de gemeente Groningen is het zo, en dit zal ook voor andere gemeenten die uitermate zuinig zijn geweest het geval zijn, dat voor een bepaald jaar wordt nagegaan hoeveel zij hebben uitgegeven, waarop dan de hoogte van de uitkering gebaseerd wordt. Zij, die maar raak hebben uitgegeven, krijgen de hoogste uitkeringen en hierin schuilt een grote onrechtvaardigheid. Spr. vraagt de Kamerfracties hierop bij voorkomende gelegenheid te willen attenderen.

De tweede vraag van de heer Siebers betreft niet het beleid van de Kamerfracties, alhoewel het er toch wel bij betrokken is. Zou het mogelijk zijn - aldus spr. - dat de Kamerleden regelmatig zitdagen hielden in verschillende plaatsen des lands? De Kamer vergadert in het Westen des lands; velen die de leden der fracties zouden willen spreken zijn niet in de gelegenheid daaraan te reizen. Misschien zou door het instellen van zitdagen enkele malen per jaar de gelegenheid tot gedachtenwisseling over bepaalde problemen kunnen worden geschapen.

De heer Mr J. J. Kamp (Rotterdam) heeft geen critiek op het beleid van de Kamerfracties. Wel is spr. verontrust over de gevolgen van de voorgenomen bestedingsbeperving der Regering met name voor de havenuitbreiding van Rotterdam. Hij doet een klemmend beroep op de Kamerfracties te bepleiten, dat bij de uitwerking der bestedingsbeperving de uitvoering van werkzaamheden van nationale noodzakelijkheid geen stagnatie zal ondervinden. Spr. gelooft ook niet, dat deze bestedingsbeperving moet worden toegepast ten aanzien van de technische uitrusting en personeelsbezetting van onze universiteiten en hogescholen, en wel speciaal niet ten aanzien van die van de Technische Hogeschool.

Door de Regering wordt weinig besteed aan de uitrusting, het equipment van onze universiteiten. Toch is dit nodig om in de toekomst, b.v. ten aanzien van de

proeven op het gebied van de atoomenergie, bij te blijven t.o.v. het buitenland. Het zou naar de mening van de heer Kamp beter zijn, wanneer de Regering de staatshuishouding efficiënter zou inrichten; op deze wijze zou zij vele millioenen kunnen besparen.

De heer Ir J.M. van Rossen (Rotterdam) spreekt zijn waardering uit voor het op 2 en 3 maart 1957 gehouden Landbouwcongres, waardoor een belangrijke bijdrage werd geleverd tot het inzicht in de agrarische vraagstukken.

Voorts brengt hij ter sprake de sanering in de landbouw, een punt, dat ook bij de behandeling van de bestedingsnota der Regering en bij de landbouwbegroting aan de orde is geweest. Ook in niet-agrarische kringen bestaat een zekere ongerustheid over het feit, dat het prijsbeleid in de landbouw altijd is afgestemd op de kostprijzen. In het bedrijfsleven gaat het aldus: hoe groter het bedrijf, hoe lager de kostprijzen. Op welke bedrijfsgrootte moet men nu in de landbouw de kostprijzen baseren? Hiermede hangt samen de vraag: als deze kostprijzen een zo belangrijke rol spelen, is het dan wel verantwoord, dat ieder zich als boer kan vestigen, ook hij, die niet heel duidelijk voor zich ziet of hij bij het bestaande prijsbeleid zich wel een voldoende inkomen kan verschaffen door op een kleine oppervlakte een klein bedrijf op te zetten? Zou hier een goede voorlichting niet gewenst zijn? Spr. vraagt of de leden der Kamerfracties, die bij de landbouwbegroting het woord plegen te voeren, het standpunt van de Partij ten aanzien van de sanering nog eens zouden willen verduidelijken, terwijl hij meent, dat de Partij zelf een poging zou kunnen doen om in eigen kring hierover een meer concrete mening te vormen, teneinde in de toekomst een vast standpunt in te nemen,

De heer J.K.Lanting (Bloemendaal) licht toe - hetgeen de Voorzitter in de aanvang reeds vermeldde - dat de afdeling Bloemendaal het op prijs zou stellen bij de bespreking van dit agendapunt niet alleen een terugblik, doch ook een inzicht in het toekomstig beleid der Kamerfracties te geven.

De heer J.Key (Delft) merkt op, dat nog niet zo lang geleden, tijdens de verkiezingspropaganda, de individuele vrijheid als een zeer belangrijk recht werd gepropageerd. Bij de behandeling van de ratificatie van de verdragen voor de Rechten van de Mens werd een amendement ingediend, strekkende tot erkenning van het individueel klachtrecht bij schending van deze rechten. Ook bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken in de Tweede Kamer heeft de heer Korthals wederom hierover vragen tot de minister gericht, welke door de minister onvoldoende zijn beantwoord. De heer Key vraagt de vertegenwoordigers der Partij in de Tweede Kamer hierop te willen blijven attenderen, want de bepalingen omtrent de rechten van de Mens verliezen alle grond, wanneer hierin ook het individueel klachtrecht niet is opgenomen. Spr. vraagt ook, waarom hierop in de Eerste Kamer bij de begroting van Buitenlandse Zaken niet de aandacht is gevestigd. Hij meent, dat toch zeker een liberale partij als de V.V.D. voor de verwezenlijking van dit recht op de bres moet staan.

Mevrouw G. Huese-Laming (Bilthoven) deelt mede, dat na een bijeenkomst van de Centrale Utrecht, gehouden op 4 maart, na een interessant betoog van Mr van Leeuwen

en daaruit voortgevloede discussies, de aldaar aanwezige leden van de afdeling De Bilt-Bilthoven met enige bezorgdheid zijn thuisgekomen. Zij hadden de indruk, dat doordat in ons land het afbetalingsstelsel op andere leest geschoeid is als in de Verenigde Staten en dit zonder rem wordt toegepast, de vraag naar consumptiegoederen zodanig is verhoogd, dat de financiering van kapitaalgoederen in het gedrang is gekomen. Met de hoogste waardering voor hetgeen de Voorzitter bij de behandeling van de bestedingsnota in de Tweede Kamer heeft gezegd, verzoekt de afdeling De Bilt-Bilthoven de Tweede Kamerfractie dringend openlijk te speuren naar en te fulmineren tegen de ware bron van de financiële moeilijkheden, namelijk de overconsumptie, ook in die gevallen, waarin van te voren vaststaat dat geen succes mogelijk is. Er moet, naar het oordeel der afdeling, bezuinigd worden op de consumptieve bestedingen bij maatschappij en overheid. Het verdoezelende woord "bestedingsbeperking" moet worden uitgebannen. Gesproken dient te worden van "bezuiniging", want dit drukt duidelijk uit wat bedoeld wordt: zuinig in de consumptie; verstandig in de investering.

De heer T. van den Berg Az. (Boskoop) heeft geen critiek op het beleid der Kamerfracties, maar vraagt wel aandacht voor het probleem van de sociale voorzieningen voor zelfstandigen, met name de algemene ouderdomsvoorziening, waarbij wel voor de loontrekkenden, doch niet voor de zelfstandigen compensatie bestaat, terwijl ook de wijze van premieheffing z.i. onjuist is. Het niet naar draagkracht heffen van de premie betekent voor velen een onevenredig hoge belasting, waar voor de zelfstandigen nog bij komt, dat doorberekenen vaak niet mogelijk is. Spr. vraagt of in de toekomst, wanneer dit probleem weer ter sprake komt, de Kamerfracties zich niet op het standpunt zouden kunnen stellen, dat dergelijke lasten uit de openbare middelen moeten worden opgebracht.

Wat het probleem van de kinderbijslag voor de zelfstandigen betreft bepleit de heer Van den Berg het instellen van een commissie van deskundigen van brede samenstelling, teneinde het vraagstuk in al zijn facetten te kunnen bezien.

Prof. Mr A.N. Molenaar (Wassenaar), als voorzitter van de Eerste Kamerfractie het woord voerend, is de sprekers erkentelijk voor hun milde critiek.

Hij dankt de heer Ds Ritzema Bos voor zijn waarderende woorden en voegt eraan toe, dat de fractie meermalen voor erkenning van de Republiek der Zuid-Molukken op de bres heeft gestaan. Het nuttigste werk, dat nu gedaan kan worden, is aandringen op goede zorg voor de hier woonachtige Ambonnesen, zoals ook door het lid der fractie, de heer De Vos van Steenwijk, bij de behandeling van de begroting van Maatschappelijk Werk werd bepleit.

Aan de heer Siebers antwoordt Prof. Molenaar, dat de Eerste Kamer pas in tweede instantie tot oordelen over bepaalde maatregelen wordt geroepen. De verhouding Rijk/gemeenten is in deze Kamer nog niet aan de orde en het zal nog wel een à twee jaren duren voor dit het geval is. Gezien het zeer drukke werkprogram der Kamerleden meent spr., dat het weinig zin heeft zich nu reeds met deze materie bezig te houden; de fractie kan haar oordeel beter opschorten tot het wetsvoorstel de Eerste Kamer heeft bereikt.

Prof. Molenaar merkt tot de heer Key op, dat in de Eerste Kamer in de vorige parlementaire periode de heer Wendelaar een pleidooi voor erkenning van het

individuele klachtrecht heeft gehouden. Bij elke begrotingsbehandeling moet een keuze worden gedaan uit de vele onderwerpen, die aan de orde zijn. De Heer van Riel, die dit jaar de begroting van Buitenlandse Zaken in de Eerste Kamer heeft behandeld, heeft in een zeer goede en breed opgezette rede de hoofdlijnen van het internationale beleid belicht. Daarbij hadden concrete vragen als hier bedoeld aan de orde gesteld kunnen worden; dit is echter niet geschied, omdat in de Eerste Kamer de meerderheid vóór erkenning van het individuele klachtrecht is.

Het pleidooi van de heer Van den Berg - aldus spr. - spitst zich toe op de lasten voor de zelfstandigen, voortvloeiende uit de betaling van de premies voor de sociale voorzieningen. Spr. is er geen voorstander van de premie voor de A.O.W. ten laste van de algemene middelen te laten komen.

Het vraagstuk van de kinderbijslag is enkele jaren geleden in de Partijraad ter sprake gebracht, waarbij spr. toen een mening heeft verkondigd, afwijkend van de mening, die algemeen door de Partij werd aanvaard. Deze mening zal ook ter sprake komen bij de bestudering van de consequenties, verbonden aan de invoering van een verplichte weduwen- en wezenverzekering. De Partij zal goed doen zich hieromtrent in een speciale commissie nader te beraden.

Naar aanleiding van de opmerkingen over de bestedingsbeperking merkt Prof. Molenaar op, dat hij bij de besprekingen over de bestedingsnota in de Eerste Kamer heeft doen uitkomen, dat de Sociaal-Economische Raad wel wat te vlug is geweest met zijn voorstel om tot herstel van het evenwicht te komen, een evenwicht dat in feite niet bestaat. Men kan erover twisten of het gestegen loonpeil verband houdt met de nood, waarin ons land is komen te verkeren - het is een feit, dat én het hoge loonpeil én de grote bestedingsdrang de Regering ertoe hebben gebracht beperkingen te gaan opleggen.

Spr. is het met de critiek van de heer Kamp op het regeringsbeleid eens. In de afgelopen vier jaren zijn de overheidsuitgaven met 1,5 milliard gestegen, de overheid wil echter niet tot dit bedrag gaan bezuinigen. Met het oog op de culturele politiek van ons land in de toekomst verdienen ook de uitgaven hiervoor de grootste aandacht. Natuurlijk zijn grote kapitaalsuitgaven nodig, doch Minister Zijlstra heeft de optimistische verwachting, dat de betalingsbalans in 1957 zal sluiten en over 1958 weer een overschot zal opleveren. Prof. Molenaar wil er de aandacht op vestigen, dat hij in de Eerste Kamer de Minister van Economische Zaken in gebreke heeft gesteld wegens de geringe aandacht, die in 1955 werd geschonken aan zijn toen geuite waarschuwendes woorden bij de belastingverlaging. Spr. heeft toen aangedrongen op beperkende maatregelen en hiertoe zeven voorstellen gedaan, die de Minister wel aanspraken, doch hem niet tot maatregelen brachten. De Minister was verantwoordelijk als het mis liep en inderdaad heeft Minister Zijlstra bij de replieken erkend, dat de Regering al in juni 1956 had moeten ingrijpen, waarmede dus spreker's inzichten, dat te laat was ingegrepen, bevestigd werden. In dit opzicht heeft de fractie haar taak dus naar behoren vervuld, want als men de Regering ter verantwoording kan roepen staat men sterk. Haar vertrouwen in het beleid van Minister Zijlstra heeft door dit alles wel een "deuk major" gekregen.

Wat de blokkering der huuropbrengsten betreft, hier bestaat geen verschil van opvatting tussen de Eerste en Tweede Kamerfractie, want deze blokkering is voor beiden onaanvaardbaar. Wij kunnen ons verenigen met een huurverhoging van 25 % - aldus spr. - omdat wij menen, dat de eigenaren daar recht op hebben. Wanneer men hiervan een gedeelte gaat blokkeren, dan wordt aan deze eigenaren onthouden wat hun rechtens toekomt, en hiertegen bestaan zeer principiële bezwaren. Sedert de kabinetscrisis wordt vaak met het woord "bezitsvorming" geschermd. Wanneer wij, liberalen, over bezitsvorming spreken, dan denken wij aan particulier bezit, geen collectief bezit, zoals de socialisten voorstaan. De Kamerfractie is van mening, dat eigen bezit het geluk van het individu verhoogt, het verantwoordelijkheidsbesef sterkt. Dit dienen wij, als liberalen te bevorderen. Maar gevormd bezit moet door de overheid geëerbiedigd worden en niet aan de bezitters worden onthouden. Door de hoge belastingen is het vormen van bezit wel uitermate moeilijk geworden; in het verleden is het Minister De Bruijne gedurende de vier jaren van zijn beleid niet gelukt voor het sparen door de arbeiders belastingfaciliteiten te verkrijgen. Het gehele regeringsbeleid is erop gericht het sparen onmogelijk te maken. Het is echter een van de middelen om de zelfstandigheid in het Nederlandse volk te helpen bewaren, mits het zelf over het gespaarde kan blijven beschikken. Toen destijds de Regering kwam met een wetsvoorstel om de landarbeiders in de mogelijkheid te stellen zich het bezit van een klein boerenplaatsje te verwerven, waren het de socialisten die zich hiertegen verzetten, omdat zij tegen individueel bezit zijn. Waakzaamheid ten opzichte van de regeringsmaatregelen is geboden en hier ligt een taak voor de fractie om zich tegen elke maatregel, die blokkering voor welk gedeelte ook van het inkomen beoogt, te verzetten.

De heer Mr H. van Riel ('s-Gravenhage), als lid van de Eerste Kamer sprekend, antwoordt de heer Key, dat hij gemeend heeft bij de behandeling van de begroting van Buitenlandse Zaken allereerst de politieke zijde van het buitenlands beleid te moeten belichten. Het individuele klachtrecht heeft zeer zeker zijn volle belangstelling, doch waar dit probleem in de Tweede Kamer herhaaldelijk door de heer Korthals naar voren werd gebracht, heeft hij gemeend dat het weinig zin zou hebben zich hierop te concentreren.

Met de heer Kamp is spr. het eens, dat de werkzaamheden, verbonden aan de havenuitbreidingsplannen van Rotterdam, niet alleen voor Zuid-Holland, maar voor geheel Nederland van groot belang zijn. Dit wordt algemeen ingezien, ook door de Regering.

Van het door de heer Siebers aangeroerde probleem is hem volledig bekend, dat velen het systeem van verdeling der uitkeringen naar behoefte voorstaan. Dit heeft consequenties voor de autonomie der lagere organen. Men moet hierbij toch wel degelijk de inkomsten der gemeenten in beschouwing nemen, terwijl ook de compensatie-uitkering tot moeilijkheden aanleiding geeft, omdat deze in de eerste plaats gaat naar die gemeenten, die reeds hoge inkomsten hebben.

De heer H. D. Louwes (Zuidhorn), Lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal, antwoordt de sprekers over het agrarisch beleid, dat speciaal het beleid ten aanzien van de kleine bedrijven een uitermate gecompliceerd vraagstuk is. Het Landbouw Economisch Instituut betreft bij de kostprijsberekeningen de aldaar in administratie zijnde bedrijven en hiertoe behoren ook de

kleine bedrijven, want de grens voor inschakeling van dit instituut bedraagt 7 ha. Er zijn echter buitendien nog vele te kleine bedrijven, die niet bij het prijsbeleid meespreken en waarin een zeker gedeelte van de nationale kracht verloren gaat. Als liberalen moeten wij echter de zelfstandigheid van deze bedrijven aanmoedigen, de regeringsplicht moet niet op dwingen, doch op nopen gericht zijn. Beroepskeuze en goede voorlichting zijn hierbij zeer belangrijke factoren, die ertoe zullen leiden, dat de bevolkingsdruk in deze sectoren vanzelf vermindert. Hier ligt niet alleen een taak voor de overheid, maar ook voor de landbouworganisaties. Spr. haalt aan hoe Dr Mesu, voorzitter van de Stichting Noord-Veluwe, het initiatief nam tot voorlichting van de hoogste klassen van de plattelandsscholen van de Noord-Veluwe over de mogelijkheden in het ambacht. Dit had groot succes. Het gevolg was, dat hiervoor een veel groter aanbod kwam. Goede voorlichting in de landbouwsector zal ook tot gevolg hebben, dat boerenzoons naar de ambachten worden getrokken en hier geschoold worden.

Gesaneerde gebieden zullen niet gedesaneerd mogen worden; hiervoor dienen de nodige maatregelen te worden getroffen. De nieuwe polders moeten dienstbaar gemaakt worden, de boeren met kleinere bedrijven moeten zich daar kunnen vestigen, die kleine bedrijven moeten zich daar kunnen ontwikkelen. De Grondkamers moeten kennis kunnen nemen van boedelscheidingen, waardoor ons landbezit zo verdeeld is.

Een constructief beleid ten aanzien van het kleine boerenvraagstuk is gewenst, men moet de ernst van dit probleem, waaromheen vaak een rookgordijn wordt gelegd, niet onderschatten. Dit keer op keer onder de aandacht van de Regering te brengen wordt door de fractie als haar taak gezien.

De heer Drs H.A. Korthals, Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, vangt aan op te merken, dat over het buitenlands beleid der fracties in het geheel geen opmerkingen zijn gemaakt, behoudens dan door de heer Key met betrekking tot het individueel klachtrecht. Spr. licht nader toe, dat destijds bij de behandeling van deze materie in de Tweede Kamer door de heer Oud pogingen zijn aangewend om dit recht te verkrijgen, de Kamer heeft dit evenwel niet willen aanvaarden. De fractie heeft echter de strijd niet opgegeven met als gevolg, dat eerst minister Beyen en thans zijn opvolger minister Luns iets goedgunstiger tegenover deze gedachte staan. De heer Korthals zegt toe, dat de fractie op deze weg zal voortgaan.

Spr. is voorts de afdeling Neede dankbaar dat zij hem in de gelegenheid stelt het sprookje over de Parlementaire Enquêtecommissie uit de wereld te helpen en de zaken op te helderen en uiteen te zetten, zoals zij werkelijk zijn. De heer Korthals is gedurende 9 jaren lid van de Parlementaire Enquêtecommissie geweest. Aanvankelijk bestond deze commissie uit een kleine groep van Kamerleden. In verband met de steeds toenemende werkzaamheden der commissie moesten enkele leden hun maatschappelijke functies neerleggen; twee leden * de heren Donker en Schilthuis - stortten in; de heer Algera moest na 1½ jaar ontslag nemen, omdat het hem te veel werd. Vaak werd spr. gevraagd, of het nog wel zin had het werk der commissie voort te zetten. In de Kamer zijn de werkzaamheden der commissie nooit onderwerp van debat geweest. De commissie heeft het resultaat harer

activiteit in 19 delen, totaal 14.868 bladzijden, gepubliceerd. Dit alles werd door de Kamer voor kennisgeving aangenomen, hetgeen een duidelijk blijk is van het vertrouwen dat het Parlement in de commissie stelde. De bezwaren kwamen eerst toen de commissie besloot het werk stop te zetten. Deze bezwaren zijn geheel ten onrechte geuit. Wanneer men - zoals de afdeling Neede - stelt, dat het onderzoek ophoudt bij de periode-Schermerhorn, dan vreest spr. dat men de rapporten der Enquêtecommissie nooit heeft gelezen, want alle punten, welke de Enquêtecommissie heeft behandeld en waarbij het Kabinet-Schermerhorn is betrokken geweest, zijn behandeld in de onderscheidene rapporten. Wanneer men zegt, dat het onderzoek van de commissie is opgehouden bij het Indië-beleid, dan is ook dit volslagen in strijd met de feiten, want in het laatste rapport van de Parlementaire Enquêtecommissie zijn aan de periode Augustus-November 1945 niet minder dan 300 bladzijden gewijd. Dit is gebeurd ondanks het feit, dat over deze periode de parlementaire contrôle in volle omvang weer kon worden uitgeoefend.

Er is voorts uitvoerig gesproken over de militaire situatie in Indonesië; er is onderzocht of het waar was, dat Dr van Mook de troepen weghield uit Indonesië; nagegaan is de sterkte van de Indonesische strijdkrachten alsmede wat de Nederlanders daar tegenover konden stellen; nagegaan is de verhouding landvoogd-opperbevelhebber en de verhouding tot de geallieerden. Zeer vele vooraanstaande figuren zijn gehoord, t.w.: Generaal Schilling, Admiraal Helfrich, oud-Minister Logemann, oud-Minister-President Schermerhorn, de heer Van der Plas (zeer uitvoerig), Dr Van Mook, Generaal De Bruyne, Generaal Uhl, Generaal Van Ooyen, Generaal Kruls, oud-Minister Meynen, oud-Minister De Booy, oud-Minister Van Kleffens, oud-Minister Van Royen. Zelfs is er een onderhoud geweest, waarbij Soekarno tegenwoordig was. Uit al deze "verhoren" heeft de commissie belangrijke conclusies getrokken en ook deze zijn neergelegd in haar verslagen. Maar de critici willen meer. Uit een oogpunt van sentiment misschien begrijpelijk, maar onmogelijk. Prof. Eigeman heeft een tiental artikelen omtrent deze kwestie in het Vaderland gepubliceerd en stelt hierin, dat ook bekend moet worden gemaakt wat in Chequers is gebeurd, wat toen de heren Attlee en Drees hebben besproken. Maar een onderzoek hiernaar behoort niet tot de competentie van de Enquêtecommissie, dat is haar opdracht niet; zij mag met haar onderzoek niet verder gaan dan tot 20 november 1945, de datum, waarop de normale parlementaire contrôle weer in werking trad. Uitsluitend de periode, waarin geen parlementaire contrôle mogelijk was, behoort tot de competentie van de commissie en hierin heeft ook het Indië-beleid een belangrijke rol gespeeld.

Wanneer de commissie thans heeft voorgesteld haar werkzaamheden te beëindigen, dan deed zij dit ten eerste, omdat reeds bij de laatste verhoren is gebleken, dat vele intelligente en geenszins oude getuigen zich van de gebeurtenissen, die 15 jaar geleden zijn geschied, vaak niet veel meer konden herinneren - spr. haalt hier als voorbeeld aan Prof. Gerbrandy; zelfs hij weet zich niet alles meer te herinneren, getuige het Politiebesluit - en ten tweede, omdat het onderzoek eenzijdig dreigt te worden, daar de betrokken Indonesiërs niet gehoord kunnen worden. In verband hiermede zijn inderdaad enkele perioden buiten het onderzoek gebleven, n.l.:

- a) het civiele en militaire beleid in Nederlands-Indië van mei 1940 tot einde maart 1942;
- b) het beleid met betrekking tot Nederlands-Indië van het opperbestuur te Londen tot einde maart 1942;
- c) het beleid van de Nederlands-Indische civiele autoriteiten in Nieuw-Guinea;
- d) het beleid ten opzichte van de Nederlandse Antillen;
- e) het beleid ten opzichte van Suriname;
- f) het beleid ten aanzien van Nederlands-Indië van het opperbestuur van einde maart 1942 tot 20 november 1945.

Deze punten hebben alle betrekking op de periode Gerbrandy-Welter, zodat het bepaald onjuist is te zeggen, dat men de periode Schermerhorn-Drees niet heeft willen behandelen. Wat thans buiten het onderzoek is gebleven heeft voor een belangrijk deel betrekking op de periode vóór 1942, waarin Prof. Gerbrandy de verantwoordelijkheid droeg en hiertoe is de commissie op grond van de reeds uiteengezette overwegingen gekomen.

De heer Korthals hoopt thans duidelijk gemaakt te hebben, dat dit fabeltje geheel onjuist is; de leden der Partij weten nu de ware toedracht en weten dus ook, dat de commissie er geen behoefte aan had de heren Drees en Schermerhorn te sparen. Spr. is opzettelijk zeer uitvoerig geweest. Wanneer men jarenlang boven zijn krachten heeft gewerkt en iets tot stand heeft gebracht - hierbij kan genoemd worden het onderzoek naar de strijd in de meidagen, de houding van Generaal Winkelman, het gebeurde in Rotterdam, de zaak-De Geer, het Militair Gezag, de Besluiten van de Regering, het optreden van de Londense Kabinetten, de oorlogvoering, het England-Spiel, de strijd om Indië en de toestand aldaar in 1945 - dan is het teleurstellend, dat zulk werk nu weer aangevallen wordt met ondeugdelijke argumenten. Spr. is dan ook dankbaar de gelegenheid te hebben gehad de zaak recht te zetten.

Tot slot wil de heer Korthals nog opmerken, dat men bij het instellen der commissie dacht aan een werkperiode van ongeveer 1 jaar, waarin 25 getuigen gehoord zouden worden. Het zijn echter negen jaren geworden en 1250 getuigen moesten worden gehoord. Er is gewerkt met objectiviteit en slechts datgene is achterwege gebleven, waarvan gevreesd moest worden, dat geen objectief beeld kon worden verkregen.

De Voorzitter vangt de beantwoording van de verschillende sprekers aan met in de eerste plaats een woord van dank te richten tot de heer Mr W.C. Wendelaar. De heer Wendelaar heeft voor de Partij deel uitgemaakt van de Tweede zowel als van de Eerste Kamer, maar heeft zich voor de laatste Eerste Kamerverkiezingen niet meer herkiesbaar gesteld. Spr. geeft uit naam van de vergadering uiting aan een gevoel van erkentelijkheid voor de vele door de heer Wendelaar verrichte werkzaamheden.

De afdeling Neede antwoordend merkt de Voorzitter op, dat het een misverstand is als zou de Eerste Kamerfractie veel principiëler stelling hebben genomen tegen de huurblokkering dan de Tweede Kamerfractie. Men moet de zaak in haar juiste proportie bezien. Het is niet zo, dat de socialistische wens was een huurblokkering wensten; de socialistische wens was een huurbelasting. Hiertegen hebben de andere partijen zich echter verzet. Men zou zich best een belastingstelsel kunnen voorstellen, waarin een huurbelasting zou passen, maar tegen een

beleid, waarbij de huiseigenaren in een uitzonderingspositie worden geplaatst, waarin zij extra worden belast, is de V.V.D. ten sterkste gekant. Bij de bespreking tijdens de kabinetsformatie heeft men gezocht naar een oplossing voor dit vraagstuk en deze gevonden in het uit de kringen van de Maatschappij voor Nijverheid en Handel geopperde denkbeeld van een gedeeltelijke huurblokking. Reeds dadelijk gaf de V.V.D. uiting aan haar twijfel aan de praktische uitvoerbaarheid van dit voorstel. Zoals reeds door Prof. Molenaar werd gezegd: het is niet alleen een onmogelijk, maar ook een onredelijk voorstel. Want op principiële gronden zijn wij, liberalen, voorstanders van de handhaving van het particuliere eigendomsrecht, al legt dit ook aan de eigenaar verplichtingen op en al willen wij ook toegeven, dat er bepaalde omstandigheden kunnen zijn, die meebrengen, dat de eigenaar aan bepaalde voorschriften gebonden moet zijn. In de Memorie van Toelichting op de Woningnoodwet 1918, toen de volkshuisvesting nog onder het departement van Binnenlandse Zaken ressorteerde, zei de toenmalige minister Cort van der Linden - en hier is zeer zeker sprake van een goed liberaal - het volgende: het eigenbelang moet wijken voor het belang van de gemeenschap als gegronde klachten over verwaarlozing van het gehuurde worden ontvangen. Dit is ook een prikkel tot het goed doen onderhouden van woningen door de eigenaren. De mening, dat de overheid bij het niet nakomen hiervan moet kunnen ingrijpen is gegrond op de overtuiging, dat het private eigendomsrecht niet is een absoluut recht, doch gepaard moet gaan met maatschappelijke plichten. Dit is een goed liberaal geluid. Wanneer de verhuurde woningen onvoldoende worden onderhouden, dan komt dit vaak, doordat de eigenaren daartoe niet in staat zijn, omdat de ontvangen huren hiertoe niet de mogelijkheid laten. Wanneer zij echter door redelijke huren wel hiertoe in staat worden gesteld, maar daarvan misbruik maken en hun panden verwaarlozen, dan ligt hier wel degelijk een taak voor de overheid. Dit is een principiële standpunt en hieromtrent bestaat geen verschil van opvatting tussen de Eerste en Tweede Kamerfractie. Kort na de oorlog ging men tot blokkering van de geldmiddelen over, omdat dit in het algemeen belang noodzakelijk werd geacht. Deze blokkering ligt geheel in het politieke vlak, omdat met de socialisten een accoord moest worden bereikt; niet in het vlak van de opheffing van de woningnood of in het economische vlak. Dat de regeling, die thans ter tafel ligt, voor ons volkomen onaanvaardbaar is, daarover zijn wij het geheel eens en hierover is geen verschil van opvatting tussen de beide fracties.

Met de heer Ds Ritzema Bos is spr. het eens, dat aan de Zuid-Molukken groot onrecht wordt begaan; de fractie blijft echter voor hen op de bres staan.

Over het probleem, dat de heer Siebers heeft aangesneden, zou wel het een en ander verteld kunnen worden. Spr. zal er een enkele opmerking over maken. Onderstreept dient te worden, dat geen financiële verantwoordelijkheid van de schouders van de gemeenten moet worden afgewenteld; de zelfstandigheid der gemeenten dient gehandhaafd te blijven. Om dit te bereiken moet ernaar gestreefd worden aan de gemeenten weer een eigen zelfstandig belastinggebied terug te geven, want juist door het opheffen hiervan zijn de gemeenten aangewezen op uitkeringen uit de algemene middelen. De door de Regering ingestelde Staatscommissie tot het ontwerpen van een nieuwe regeling is hiermede tien jaren bezig geweest; dit heeft zo lang geduurd, omdat het een uitermate moeilijk probleem betrof. Op het ogenblik zijn

nog tal van noodregelingen in werking, welke zijn afgestemd op de bestaande toestand en waarbij het jaar 1948 als basisjaar geldt; andere gegevens waren niet voorhanden en dit kon ertoe leiden, dat gemeenten, die in het verleden royaal met de geldmiddelen zijn omgegaan, een hogere uitkering genieten dan zij, die dit niet deden. De Staatscommissie is nu enkele maanden geleden met haar rapport gereedgekomen; de bijzonderheden ervan zijn nog niet bekend, maar wel staat vast dat hierin gestreefd wordt naar een regeling, die niet is afgestemd op het verleden, doch rekening houdt met de toekomst, verstarring verwerpt en meer bewegelijkheid bevordert. Belangrijk hierbij is de ontworpen woonplaatsbelasting, een soort inkomstenbelasting voor de gemeenten, waardoor het financieel debat in de gemeenteraden ook weer betekenis zal krijgen. Hierbij zal het erop neerkomen, dat als de gemeenten grotere uitgaven willen doen de burgers meer belasting zullen moeten betalen. Wanneer dit eindrapport in de toekomst in de Kamer aan de orde zal komen, zal door ons mede naar voren worden gebracht de gedachte van Thorbecke, dat het zelfstandig gemeentebestuur rust op twee pijlers, n.l. eigen gemeentefinanciën en een eigen gemeentepolitie.

De heer Lanting antwoordt de Voorzitter, dat het verzoek van de afdeling Bloemendaal om praktische redenen niet uitvoerbaar is. De tijd ontbreekt om in deze vergadering bij dit agendapunt een uiteenzetting te geven van alles wat in het afgelopen jaar in het parlement is geschied. Aangenomen wordt dat zij, die ter vergadering aanwezig zijn, hiervan gedurende dit jaar kennis hebben genomen. In deze vergadering werd de visie van de fractie op het huurbeleid, de algemene ouderdomsverzekering, het begrotingsdebat, de bestedingsbeperking, nog nader toegelicht. Zij, die critiek hebben op bepaalde onderdelen van het gevoerde beleid, kunnen dit kenbaar maken en zij zullen hierop antwoord ontvangen. Deze procedure is geheel in overeenstemming met de democratische beginselen. Voor het toekomstig beleid liggen de richtlijnen besloten in beginsel- en werkprogram, doch overigens moeten de fracties naar eigen inzicht handelen.

De heer Van den Berg antwoordend merkt de Voorzitter op, dat de premieheffing voor de A.O.W. bij de zelfstandigen inderdaad op veel bezwaren stuit; voor het moment is er echter niets anders te bereiken; het opbrengen van deze premies uit de algemene middelen lijkt de Voorzitter niet voor verwezenlijking vatbaar. Ditzelfde probleem zal zich ook weer voordoen bij de weduwen- en wezenverzekering. Het zou nuttig zijn dit in de Partij tot een onderwerp van studie te maken.

Het beleid van de fracties is hiermede besproken, zodat de Voorzitter thans tot zijn slotwoord komt.

Het is bevestigd - aldus spr. - wat aan het einde van de openingsrede door mij is gezegd, namelijk dat voor het Hoofdbestuur en de Kamerfracties het allerbelangrijkste is en blijft de wetenschap, dat wij gedragen worden door het algemeen vertrouwen van de Partij. Er is in deze vergadering niet van grote meningsverschillen gebleken, maar dat is ook wel eens anders geweest. Voorheen is bij de bespreking van het Indië-beleid wel eens van belangrijke verschillen sprake geweest. Een openhartige gedachtenwisseling hebben wij echter nooit geschuwd. Juist de grote moeilijkheden, die wij in de beginjaren hebben ondervonden, hebben de onderlinge gebondenheid versterkt.

Juist uit die vrije gedachtenwisseling is gebleken, dat wij bij elkaar behoren en bij elkaar zullen blijven, omdat wij hetzelfde beginsel belijden, sinds in 1948 voor het eerst na vele jaren heel politiek vrijzinnig Nederland weer in één Partij verenigd werd. Dat was een grote en belangrijke gebeurtenis. Men heeft elkaar toen eens aangezien en gedacht: wat kunnen wij van elkaar verwachten. Daarna is men aan het werk gegaan en dit is voortreffelijk gelopen; men weet van elkaar niet meer van welke kant men in de Partij is gekomen, er zijn jongeren toegetreden, maar wij weten allen, dat wij bij elkaar behoren.

Verleden jaar bij de verkiezingen hadden wij er graag een tiende zetel bij gehad. Dit is niet gelukt, wij hebben echter ons aantal zetels kunnen behouden. De A.R. en de C.H. zijn in de zuiging meegetrokken, de A.R. liep het ergst terug, wij hebben stand kunnen houden en dat is een belangrijk ding. Wanneer men een optelsom maakt, dan ziet men, dat bij de eerste verkiezingen in 1946 de A.R. en de V.V.D. tezamen evenveel zetels hadden als thans, maar het aantal leden der fractie is voor onze Partij met drie gestegen en voor de A.R. met drie gedaald. Ondanks het niet bereiken van de tiende zetel mag de Partij niet ontevreden zijn over het bereikte resultaat, een gevolg van de gezamenlijke arbeid van Hoofdbestuur, Kamerfracties en Partijapparaat.

Het duidelijke bewijs van het gestelde vertrouwen is deze Algemene Vergadering, want ook in deze Algemene Vergadering, gelijk in alle voorgaande, kan worden gesproken van een voortreffelijke geest. Wij hebben als het ware onze krachten weer gestaald; niet alleen de vergadering en de openbare discussie, maar ook de onderlinge gesprekken geven weer moed om het werk voort te zetten.

De Partij heeft geen verkiezingsjaar voor de boeg. In het volgende jaar zullen gemeenteraads- en Provinciale Statenverkiezingen worden gehouden. In dit verkiezingsloze jaar moeten wij ons alvast hierop voorbereiden.

De Voorzitter hoopt, dat wanneer allen weer teruggekeerd zijn naar de eigen afdelingen, daar iets zal worden overgebracht van de geest, die in deze Algemene Vergadering heeft geheerst, opdat deze geest zal kunnen doordringen in alle afdelingen der Partij. Hij hoopt, dat het goed zal gaan met de V.V.D. en dat het volgend jaar met grote vreugde het tienjarig bestaan der Partij zal kunnen worden gevierd.

Hierna dankt de Voorzitter de Centrale en de afdeling Groningen voor de goede organisatie en het warme onthaal aan de aanwezigen bereid.

Nadat de vergadering de Voorzitter met een daverend applaus voor zijn slotwoorden heeft bedankt, sluit de Voorzitter om 4 uur de vergadering.